

Çakaş, C. Ö. (2018). "Batı'nın Bir Hegemonya Kurma Aracı Olarak Oryantalist Bilgi ve Söylem Üretim Sürecinin Analizi", R&S - Research Studies Anatolia Journal, Vol:1, Issue:2; pp:95-112

Anahtar Kelimeler: Yapı Sökümü, Emperyalizm, Oryantalizm, Batı, İslam.

Keywords: Deconstruction, Imperialism, Orientalism, West, Islam

Makale Türü: Araştırma Makalesi

BATI'NIN BİR HEGEMONYA KURMA ARACI OLARAK ORYANTALİST BİLGİ VE SÖYLEM ÜRETİM SÜRECİNİN ANALİZİ

The Analysis of The Orientalist Knowledge and Discourse Production Process as a Hegemony Formation Means of West

Caner Övsan ÇAKAŞ

Dokuz Eylül Üniversitesi Avrupa Çalışmaları A.B.D. Bşk. Doktora Öğrencisi, ovsancakas@hotmail.com İzmir/Türkiye

Makale Geliş Tarihi
10.05.2018

Revize Tarihi
02.06.2018

Yayınlanma Tarihi
30.07.2018

ÖZ

Bu çalışmada Batı'nın 19'uncu Yüzyılın başından günümüze kadar geçen süreç içerisinde genelde Doğu özelde İslam toplumları üzerinde farklı şekillerde tezahür eden hegemonya kurma politikaları ile oryantalist bilgi ve söylem üretim mekanizması arasındaki nedensel bağlantının "medenileştirme", "demokratikleştirme" ve "terörle mücadele" kavramları üzerinden analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu analiz sürecinde de çalışmanın araştırma yöntemi olarak temellerini Michel Foucault'un attığı, Edward W. Said ve Aziz El Azmeh tarafından da benimsenen yapı sökümü tekniği benimsenmiştir. Bu kapsamda 19'uncu Yüzyıldan günümüze kadar geçen süreç içerisinde oryantalist bilgi ve söylem üretimi "medenileştirme", "demokratikleştirme" ve "terörle mücadele" kavramları üzerinden yapı sökümüne uğratarak, bahse konu kavramlar ile Batı'nın emperyalist çıkarları arasındaki nedensel bağlantı ele alınmıştır. Çalışmada oryantalist bilgi ve söylem üretim mekanizmasının Batı'nın emperyalist çıkarlarına göre kurgusal bir İslam yarattığı ve sürekli Batı'yı olumlayan fakat aynı oranda onun zitti olarak tasarlanmış İslam'ı aynı oranda olumsuzlayan bir totoloji haline geldiği görülmüştür. Oryantalistlerce totolojik bir tarzda üretilen bu kurgusal İslam'ın da Batı tarafından 20'inci Yüzyılın başına kadar "medenileştirme", 20'inci Yüzyılın ikinci yarısından günümüze kadar geçen süreç içerisinde de "demokratikleştirme" ve "terörle mücadele" adı altında İslam toplumları üzerinde kendi hegemonyasına meşruiyet kazandırmak amacıyla kullanıldığı sonucuna varılmıştır.

ABSTRACT

In this research study, it's aimed to analyze the correlations between the West's hegemony formation policies over the East and Islamic communities and orientalist knowledge and discourse production process in the fields of "civilizing", "democratizing" and "counterterrorism" from at the beginning of the 19'th century to today. In this research study, the deconstruction method which was developed by Michel Foucault and adopted by Edward Said and Aziz El Azmeh, is preferred as research method. In this context, orientalist knowledge and discourse production process is deconstructed in the fields of "civilizing", "democratizing" and "counterterrorism" from beginning of 19'th century to today and causal correlations between contents of these concepts and West's imperialist interests are elaborated. In this research study, it's reached that, orientalist knowledge and discourse production process had created a fictive Islam and a tautology which always describes West with positive features but East and Islam with negative features as an opposite of the West. It's also reached that this fictive Islam which had produced by orientalists, had used by the West for the purpose of ensuring legitimacy its imperialist policies on the East and Islamic communities. While this process had applied by the West under the names of "civilize" throughout the 19'th century, it had been applied under the names of "democratizing" and "counterterrorism" since the middle of the 20'th century.

1. GİRİŞ

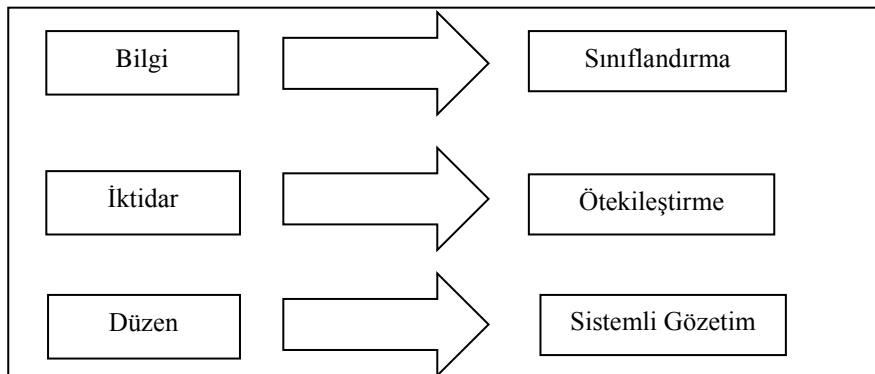
Bu çalışmada Foucault'un bilgi üretimi ile iktidar arasındaki bağlantıyı ortaya çıkarmayı hedefleyen yapı sökümü tekniği aracılığıyla Batı'da 19'uncu Yüzyılda akademik bir disiplin olarak kabul edilmeye başlanan oryantalist politikaları arasındaki ilişkinin analiz edilmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda birinci bölümde öncelikli olarak Foucault'un iktidar ve hegemonya hakkındaki fikirleri üzerinde durulacaktır. Sonrasında da Foucault'un söz konusu fikirlerine dayanarak ürettiği yapı sökümü tekniğinin teorik özellikleri hakkında bilgi verilecektir. İkinci bölümde ise

oryantalizmin tanımı yapılmaya çalışılacak ve onun bir bilgi üretim mekanizması olarak Batı'nın emperyalist politikaları ile olan bağlantısı ele alınacaktır. Bu bölümde oryantalizme eleştirel bir bakış açısı geliştiren Edward W. Said ve Aziz el Azme'h'in de bu konudaki görüşleri mercek altına alınacak, bahse konu oryantalist bilgi ve söylem üretim mekanizmasının işleyişinin teorik bir kavramlaştırılması yapılacaktır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Batı'da bir tahakküm kurma aracı olarak kullanılan oryantalist bilgi ve söylem üretim mekanizmasının, Batı'nın İslam dünyası üzerindeki değişen emperyalist çıkarları doğrultusunda 19'uncu Yüzyıldan günümüze kadar "medenileştirme", "demokratikleştirme" ve "terörle mücadele" olguları çerçevesinde nasıl bir seyir izlediği analiz edilmeye çalışılacaktır. Sonuç bölümünde ise çalışmanın genel bir değerlendirilmesi arz edilecektir.

2. FOUCAULT'UN ELEŞTİREL BAKIŞ AÇISI VE YAPI SÖKÜMÜ

Foucault belli bir toplumda anlam ve bilgi üretiminin dildeki doğal bir etkileşimin parçası olan gelişim sürecinin bir ürünü ve toplum tarafından kolektif bir şekilde üretilen bir olgu olduğunu öne süren Derrida gibi postyapısalcıların aksine toplumda mevcut iktidar eliti tarafından çıkarları doğrultusunda icra edilerek topluma dayatılan bir süreç olduğunu öne sürer (Lilla, 2006: 196). Bu minvalde, Foucault modern toplumlarda bilgi üretimini ve hakkında bilgi üretilen nesne ile bahse konu bilgiyi üreten özne (Foucault bu özneyi iktidar olarak tanımlar) arasındaki ilişkiyi ele alır. Foucault, öznenin belli bir zamanda belli bir nesneyi tanımlamak için söz konusu nesneye özgül ve izafi bir anlam inşa ettiğini belirtir. Fakat Foucault'a göre ne bu anlamı inşa eden ifadelerin kendi içlerindeki öznel anlamları ne de nesnenin bahse konu ifadelerle inşa edilmiş anlamı sabittir. Aksine her iki anlam da sürekli oluş halinde bulunan, değişen, kopan, eklenen, parçalanmış veya bütünleşen bir tarzda hareket halindedir (Foucault, 2000: 22-34). Foucault bu noktada belli bir zamanda bir nesne için kullanılan ifadelerin ve onların bireysel ve bütüncül anlamlarının tespit edilmesinin, inşasının ve birleştirilmesinin altında yatan yönlendirici güce dikkat çeker. Foucault'a göre bu güç kendi çıkarları için anlamı inşa eden veya manipüle eden, gizli kalmış iktidar yapılarından başkası değildir (Foucault, 1999: 46-49). Foucault, modern toplumlarda iktidarın Althusser'in "devletin baskı aygıtları" ve "devletin ideolojik aygıtları" olarak tasnif ettiği mekanizmanın çok daha ötesine, bireylerin bedenlerinin içerisine kadar sızan bir denetim kapasitesine ulaştığından bahsetmektedir (Foucault, 1999: 50). Foucault'a göre iktidar bu denetim gücünü "söylem" üreterek gerçekleştirilmektedir. Söylem ise dilin kullanılması ve çıkarlar nezdinde anlamlandırılması sayesinde üretilmektedir (Lilla, 2006: 162). Foucault, iktidarın kendi söylemini kurmasından ziyade kendi çıkarlarını söylem haline getirerek iktidar olduğunu öne sürer (Foucault, 2003: 35-37). Foucault'a göre belli bir çıkar grubu bir defa iktidar olduktan sonra birbirini tekrarlayan söylem ve bilgi üretimi yardımıyla iktidarını sağlamlaştırır. Foucault, her iktidarın belli bir "ötekiler" grubu oluşturduğunu ve bu "ötekiler"e karşı söylem üreterek, başka bir deyişle Gramsci'nin bahsettiği gibi ideolojik hegemonya kurarak kendi iktidarını sağlamlaştırabileceğine katılmaktadır (Foucault, 2000: 69). Fakat bu "ötekiler" grubunu Gramsci'nin aksine Marksizm'in sınıf kavramıyla sınırlandırmaz. Foucault'a göre bu "ötekiler" iktidarın ürettiği söylemlere uymayan deliler, yoksullar, suçlular ve farklı ırklar gibi iktidar tarafından "sapkın" olarak damgalandırılan ve sınıf çatışması ile ilgili olmayan kesimleri de kapsamaktadır (Foucault, 2000: 70-81). Foucault, bu "sapkın" olarak damgalanarak "öteki" haline getirilmenin altında yatan bilgi üretim sürecini de mercek altına almaktadır. Foucault'a göre bu süreç Şekil 1'deki gibi bir yapıyı içermektedir.

Şekil 1: Foucault'un Ötekileştirme Süreci

Kaynak: Suart S. & Van Loon, B. (2010) Eleştirel Teori: Aydınlanmadan Postmodernizme, (Çev.: Akın Emre Pilgir), NTV Yayınları, İstanbul, s. 91.

Foucault'a göre kendi çıkarları doğrultusunda bilgiyi üreten bazı gruplar kendileri dışındaki grupları nesnelere halinde sınıflandırır. Bu bilgi üreten grupların ürettiği söylemlerde yukarıda arz edildiği gibi onların iktidar olmasına yol açar. Bir defa iktidarın ele geçirilmesinden sonra da anılan gruplar kendi çıkarlarına göre diğer grupları ötekileştirir ve düzeni sağlama adı altında onları sistemli gözetim altında tutar (Foucault, 2000: 84).

Foucault'un bu iktidar kavramı sadece devlet ve yasal kurumlardan ibaret de değildir. Aksine Foucault, iktidarı söylemler vasıtasıyla bilgi üretimini elinde tutan bir grubun hegemonyasının toplumun en ince kılcal damarlarına kadar giren, toplum tarafından bilinçli veya bilinçsiz olarak içselleştirilmiş bütünsel bir yapı olduğunu belirtir (Foucault, 2000; 289-331). Foucault, iktidarın bu hegemonyasına meşruiyet sağlamak için topluma söylemler aracılığıyla, neyin normal neyin anormal kabul edileceğini, neyin kabul edilebilir neyin kabul edilemez olduğunu, neyin suç neyin suç olmadığını dayattığını öne sürer (Foucault, 1993: 144). Foucault'a göre modern iktidar aynı zamanda bireyin kimliğini, karakterini, düşüncelerini hatta tüketim tarzlarını bile ürettiği söylemler ile normalleştirdiği unsurlara uygun olacak şekilde biçimlendiren bir nevi biyoiktidar halini almıştır (Foucault, 1993: 147). İktidarın dayattığı normlara uymayan bireyler ise ıslah edilme adı altında disipline edilmektedir. Foucault, "Deliliğin Tarihi" adlı eserinde iktidarın ürettiği ve kurguladığı etnik yapı, dil, cinsiyet, mezhep gibi normlara uymayan bireylerin nasıl damgalandığını ve cezalandırıldığını anlatmaktadır (Foucault, 2000: 135-179). Foucault'a göre böylesine güçlü bir biyoiktidara sahip iktidar; okul, hapisane ve kolluk kuvveti gibi kurumları ile bireyleri kendi çıkarları doğrultusunda ürettiği kalıplara uygun bir şekilde seri olarak biçimlendirmekte, uygun bir şekilde biçimlendiremediklerini ise önce ötekileştirmekte, sonra da Şekil 1'deki süreç tablosunda belirtildiği üzere ıslah adı altında sistematik gözetim altında tutarak cezalandırmaktadır. Bu cezalandırma eylemi tarihte görüldüğü üzere, soykırıma kadar giden bir vahşetin toplumun gözünde meşrulaştırılmış ve rasyonelleştirilmiş bir hal almasına yol açabilmektedir (Öztürk, 2010: 184-200). Foucault'un şu ana kadar üzerinde durulan fikirleri kısaca özetlendiğinde bir nesne hakkında bilgi üretmenin aynı zamanda bahse konu bilgiyi üretenin anılan nesne üzerinde tahakküm kurması anlamına da geldiği sonucu çıkmaktadır. Bu minvalde Foucault'a göre bu tahakküm sürecinin tekelinin kırılması için öncelikli olarak iktidarın nesnelere anlamı üzerindeki hakimiyetinin kırılması gereklidir (Foucault, 2000: 45-46). Çünkü gerek bilgi gerekse söylem üretimi esasında nesnelere belli anlamlar yüklemeye eyleminin bir sonucudur. Dolayısıyla icat edilmiş ve rasyonelleştirilmiş bir anlama hapsedilmiş nesnenin anlamının tarihselliğinin ve süreksizliğinin ortaya çıkarılması en önemli basamak olarak belirmektedir (Foucault, 2000: 47). Foucault, tarihin ve icat edilmiş rasyonelliğin koruması altındaki bütün nesne, anlam, ifade ve kavramların iktidar tarafından dayatılan sözde sürekliliğine bir reddiye olarak ayımsız, içeriksiz, bembeyaz bir alanın yaratılmasının gerekliliğine dikkat çeker. Bu minvalde tarihin ve belli bir nesnenin göreceli anlamının rasyonelliğin katı korumasından kurtarılabilmesi için yapı sökülümünün bir yöntem olarak önemini vurgular (Foucault, 1999: 55-56). Foucault bu işlemi öncelikle nesnenin anlamının üretildiği süreci yapı sökülümüne uğratarak yapar. Foucault'a göre nesne yukarıda belirtildiği gibi, öznenin (Foucault'a göre bu özne iktidardır) kendi çıkar, tercih ve çekinceleri doğrultusunda tekrar tekrar biçimlendirilen, anlam yüklenen ve kendi kendinde var olmayan pasif bir varlıktır. Bu minvalde nesnenin anlamı ve meşruiyeti ancak öznenin (iktidarın) onu olmasını istediği ölçü ve koşullarda söz konusudur (Foucault, 1999: 57). Başka bir deyişle Foucault, her öznenin veya iktidarın kendi çıkar ve tercihlerine uyumlu söylemleri aracılığıyla kendi nesnesini yarattığını vurgular. Dolayısıyla, Foucault'a göre ontolojik olarak aynı nesne söylemlere göre değişen birçok anlama sahip olabilir. Bu anlamlar da belli bir toplumda kendi iktidarını meşrulaştırmak isteyen iktidar gruplarının çıkar ve arzularına göre kullanılır (Foucault, 1999: 272-277). Bu noktada Foucault yapı sökülümü tekniğinin tanımı da yapar. Foucault'a göre yapı sökülümü tekniği, bu anlamları oluşturan söylemlerin, teker teker öznellik ve göreceliğini vurgulayarak; iktidarın bilgi ve söylem üretimi üzerindeki hakimiyetinin ortaya çıkarılmasının sağlanması, bilgi ve söylemin iktidar tarafından bir hegemonya kurma aracı olarak kullanıldığının keşfedilmesi ve her şeyden önemlisi her zaman ve her yerde geçerli tek bir gerçekliğin olmadığını kanıtlanması için kullanılan şimdiki, geçmişe ve coğrafyaya yönelik bir eleştirel bakış açısıdır (Foucault, 1999: 251-270). Foucault'ya göre bu eleştirel bakış açısının uygulanabilmesi için öncelikle toplumun kolektif anlayışına toplum içerisindeki bazı grupları ötekileştiren ve iktidar tarafından yerleştirilmiş normal, rasyonel ve doğal kabul edilen bütün bilgi ve söylemlere şüphe ile yaklaşılması gerekmektedir (Foucault, 1999: 95-102). Zira Foucault, daha önce belirtildiği üzere söz konusu bilgi ve söylemlerin altında gizlenmiş bir iktidar ilişkisinin barındırdığını öne sürer. Bu minvalde Foucault'ya göre yapı sökülümü tekniğinin uygulamasında öncelikle yapılması gereken toplum içerisinde belli bir grubun veya grupların ötekileştirilmesine yol açan her bilgi ve söylemin çıkış noktasını, kolektif anlayıştaki evrimini ve bahse konu bilgi ve söylemin üretilmesinden,

değiştirilmesinden ve normalleştirilmesinden iktidarın ne şekilde fayda sağladığını tarihsel süreç içerisinde eleştirel bir tarzda analiz etmektir (Foucault, 1999: 190-199). Foucault, bu analizin yapılabilmesi için de toplumun kolektif anlayışındaki “biz” ve “öteki”, “normal” ve “anormal”, “rasyonel” ve “irrasyonel” gibi kavramları oluşturan tarih yazımının nesnel olarak yazılmış bir olgular zincirinden ziyade çoğunlukla iktidarın ve onun etkisindeki bilgi ve söylem üreticilerinin öznel kurguları olduğu gerçeğinin göz önünde bulundurulmasını vurgular (Foucault, 2000: 23-28). Başka bir deyişle Foucault’ a göre tarih olgular üzerinde belli izler bırakır. Fakat bu izlerin yorumlanması, anlamlandırılması ve kavramlaştırılması tarihin her döneminde iktidar ve onun yönettiği bilgi ve söylem üreticileri tarafından kendi çıkarları doğrultusunda icra edilir (Foucault, 2000: 37-42; Munslow, 2000: 11-14). Yapı söküme ise tarihsel süreç içerisinde iktidar tarafından ötekine yüklenen bu yorumlama, anlamlandırma ve kavramlaştırmalardan soyutlanarak, iktidar ve öteki arasındaki gizlenmiş hegemonya kurma ve çıkar ilişkilerini ortaya çıkarmak için kullanılır (Foucault, 2000: 50-52). Bu kapsamda yapı söküme tekniğinde bağımsız değişken olarak belli bir tarihsel süreç içerisinde iktidarın öznel çıkarları, bağımlı değişken olarak da iktidar tarafından öteki olarak kabul edilen gruplara bilgi ve söylem üretimi aracılığıyla yüklenen kurgusal anlam ve kavramlar kabul edilebilir (Foucault, 2000: 64-78; Munslow, 2000: 140-150). Foucault’ya göre yapı söküme tekniğinde ilk aşamada belli bir tarihsel dönemde iktidar tarafından “öteki” olarak damgalanan grupların nesnellik adı altında hangi söylem ve kavramlar üzerinden ötekileştirildikleri tespit edilmesi gerekir. Sonrasında öteki hakkında üretilen bu söylem ve kavramların geriye yönelik veya geçmişin belli bir noktasından alınarak ileriye yönelik bir tarihsel analiz ile nasıl değişime uğradıkları ortaya çıkarılmalıdır. Akabinde bahse konu kavram ve söylemlerin normalleştirilmesi ve rasyonelleştirilmesi ile anılan tarihsel süreç içerisinde iktidarın öznel çıkarları arasındaki açıkça fark edilemeyen bağlantılara ulaşılmalıdır. Foucault, bu yöntem aracılığıyla iktidarın değişen çıkarları ile ötekini tanımlayan söylem ve kavramlar arasındaki nedensel bağlantının tespit edilebileceğini öne sürer (Foucault,1999:210-215; Norris, 2006: 44-62; Munslow, 2000: 238-257). Zira Foucault’ a göre iktidarın tarihsel süreç içerisinde değişen çıkarları hem onun üzerinde hegemonya kurmak istediği ötekiye veya ötekilere yönelik bilgi ve söylem mekanizmasının işleyişinde hem de öteki veya ötekilere atfedilen niteliklerin içeriğinde bir değişime neden olmaktadır (Foucault, 1999: 217-226). Foucault, bu değişimin öteki veya ötekilerin gerçekte ne olduklarına değil üzerlerinde hegemonya kurmak isteyen iktidarın çıkarları doğrultusunda nasıl olmasına bağlı bir kurguya dayandığını öne sürer. Dolayısıyla da öteki veya ötekiler hem kendileri hakkında mevcut bilgi ve söylemlerin hem de bunların yaşadığı değişimin öznesi değil nesnesidir. Zira buradaki esas özne iktidarın kendisidir (Foucault, 1992: 75-82; Munslow, 2000: 193-198; Rajan, 2002: 190-193). Foucault’un bilgi ve söylem üretimi ile iktidar arasında kurduğu bu ilişki başta Edward Said olmak üzere pek çok post kolonyal düşünürü Batı emperyalizmini analiz ederken ilham vermiştir. (Bhabra, 2015: 125-132).

3. ORYANTALİZM İLE EMPERYALİZM ARASINDAKİ BAĞLANTININ ANALİZİ

Said, Foucault’un çalışmada daha önce değinilen iktidarın hegemonya kurması ile bilgi üretimi arasındaki korelasyonunu, oryantalist bilgi üretim mekanizması ile Batı’nın emperyalist politikaları arasındaki ilişkiyi açıklamak için kullanmıştır (Bulut, 2016: 2-3). Said’in bu konudaki fikirleri ele alınmadan önce oryantalizmin Batı toplumunda nasıl tanımlandığının kısaca üzerinde durulacaktır. Oryantalizm, Batı toplumunda kültürleri, dilleri, tarihi ve sosyal özellikleriyle Doğu’nun bütün olarak incelenmesini ifade eden bir bilim dalı olarak algılanmaktadır (Endress, 1988: 11-12). Bu bilim dalı ile uğraşan oryantalistlere göre de Doğu dillerini, kültürlerini ve tarihini tarafsız ve nesnel olarak inceleyen, tasnif eden ve bilimsel terimlerle ifade eden oryantalizm pozitivist bir yapıya sahiptir (Endress, 1988: 23-29). Zira bu bakış açısına sahip Bernard Lewis, John M. MacKenzie ve Roger Benjamin gibi oryantalistler oryantalizm iki farklı kültür dünyası arasında oynadığını iddia ettikleri birleştirici ve olumlu rol itibarıyla Doğu halklarının da kendi kendilerini tanımlamalarına yardımcı olan yapıcı bir işleve sahip olduğunu da öne sürerler (Bulut, 2016: 4). Fakat Edward Said, Asaf Hüseyin, Bryan S. Turner, Gordon E. Pruet ve Aziz El-Azmeh gibi post yapısalçı ve oryantalizme eleştirel bakan düşünürlere göre oryantalizm salt Doğu hakkında nesnel bilgi üretimini hedefleyen pozitif bir bilimden daha farklı bir anlam ifade etmektedir (Huseyin, Olson & Kureşi, 2000: 7-13). Bu düşünürlere oryantalizmi iki farklı kültür arasında bir köprü görevi gören akademik bir disiplinden ziyade Avrupa’nın Doğu’ya tahakküm kurmak için geliştirdiği bir söylemler bütünü olarak görmektedirler. Başka bir deyişle onlara göre oryantalizm bir bilgi türü değil, Batı’nın kendi çıkar ve anlayışları doğrultusunda Doğu’ya ait olguları kavrama ve algılamaya biçimidir (Said, 1989: 15-16). Bu kavrama ve algılamaya biçimi de Batı’nın Doğulu toplumları tahakküm altına alması için gerekli yöntem ve politikaları sağlamaktır. Bu minvalde oryantalizm sadece bir söylem üretim mekanizması değil aynı zamanda bir tahakküm aracıdır (Said, 1989: 18). Bu düşünürlere göre Avrupa’da oryantalizmin

akademik bir disiplin olarak gelişmesi ile Avrupa'nın Doğu'da sömürgecilik faaliyetlerinin hızlanması arasında bir eş zamanlılık göze çarpar (Said, 1989: 209 – 210; Bhambra, 2015: 128-132). Bu bakış açısına göre anılan dönemde Avrupa'nın hakimiyetini dünyaya yayması ile ele geçirilen topraklara akın eden seyyahlar, misyonerler, askerler, diplomatlar, emperyal memurlar ve iktisadi girişimciler tarafından bu topraklar ve bu topraklarda yaşayan toplumlar hakkında pek çok bilgi Avrupa'ya akmıştır (Said, 1989: 179-210). Oryantalizm öncelikle bu bilgilerin işlenmesi, tasnif edilmesi ve Avrupa toplumlarının kullanımına sunulması ile ilgilenmiştir. (Said, 1989: 176-177) Said'e göre oryantalizmin diğer bir amacı da hakimiyet altına alınan bu toplumlarla, Avrupalı efendileri arasında nasıl bir ilişki kurulacağına veya bahse konu sömürge toplumlarının Avrupa'nın çıkarlarını optimal seviyede sağlayacak şekilde nasıl yönetileceğinin planlanmasıdır (Said, 1989: 267-290). Çünkü 19'uncu Yüzyıl Avrupası'nın sömürge politikası geçmişin kısa süreli yağma, talan veya ticari ilişkilerine dayanan yöntemlerine değil Sanayi Devrimi'nin yarattığı yeni ekonomik şartlar ışığında uzun süreli bir sömürü sistemine dayanmaktaydı. Dolayısıyla bu anlayış sömürge topraklarında sadece kısa süreli çıkarları koruyacak ileri karakollardan ziyade Britanya ve Fransız sömürge imparatorluklarında görüldüğü gibi tam teşekküllü bir bürokratik mekanizmanın kurulmasını olmazsa olmaz haline getirmiştir (Cryan ve Shatil-Piero, 2012: 50-51). Bu minvalde hakimiyet altına alınan sömürge toplumlarının geleneklerinin, dinlerinin, dillerinin, tarihsel kökenlerinin ve toplumsal yapılarının sistematik olarak incelenmesi bir ihtiyaç haline gelmiştir. Çünkü Avrupa'nın bahse konu sömürge toplumlarını uzun bir süre optimal sömürü sağlayacak bir idare yönteminin uygulanması buna bağlıdır. Oryantalizm de Avrupa'nın sömürge toplumları üzerinde iktidar kurması için gerekli olan bu bilgi ve söylemi tedarik etmiştir (Bulut, 2016: 18-19). Bu minvalde anılan düşünürlere göre oryantalist bilgi üretimi ile Batı'nın Doğu toplumları üzerinde tahakküm kurması arasında Foucault'un bilgi üretimi ile iktidar hegemonyası arasında kurduğuna benzer bir ilişki vardır (Huseyin, Olson & Kureşi, 2000: 17). Bu düşünürlere içerisinde de en önemlisinin Edward Said olduğu kabul edilebilir. Çünkü oryantalistlerce inşa edilen Avrupa'nın İslam ve Doğu hakkındaki imaj ve tasavvurunu ilk defa yapı bozumuna uğratarak, sistematik bir şekilde teorikleştiren kişi ABD'de yaşayan Filistinli düşünür Edward Said'dir (Sim ve Van Loon, 2010: 136-137; Loomba, 2000: 63). "Şarkiyatçılık" adlı eserinde bu teorileştirmeyi yaparken Said, Avrupa'nın Doğu ile ilgili ekonomik, siyasi, sosyal ve iktisadi çıkarları doğrultusunda yazılmış yaklaşık 200 yıllık akademik ve edebi literatürü mercek altına almıştır (Bulut, 2016: 164). Said, bu çalışmasında Foucault'un kavram ve yöntemlerine yani yapı bozumuna başvurmuştur (Loomba, 2000: 64; Said, 1999: 13). Foucault'un bilgi-iktidar-ötekileştirme zincirinin temelinde çalışan Said, Foucault gibi belli çıkar gruplarının söylemleri doğrultusunda üretilen bilginin nesnel değil aksine öznel ve siyasal iktidar ilişkilerini barındıran bir tabiatı olduğunu öne sürmektedir (Said, 1999: 14-15). Said oryantalizmin bilgi üretimi hakkında aşağıda farklı demeçlerinde sunulduğu gibi şöyle demektedir;

...akademisyenlerin, kurumların ve hükümetlerin otoritesi atfedilir...En önemlisi, böylesi metinler yalnızca bilgiyi değil, betimliyor gibi göründükleri gerçekliğin kendisini de yaratabilir. Bunun gibi bir bilgi ve gerçeklik zamanla bir gelenek, ya da Michel Foucault'un diliyle ifade edilirse, bir söylem üretir. Bu gelenek ya da söylemlerden hareketle üretilen metinleri gerçek sorumlusu verili bir yazarın orijinalliği değil, söz konusu gelenek ya da söylemin maddi mevcudiyeti ya da ağırlığıdır (Said, 1999: 115).

Oryantalistlerin bilgi üretiminin kendi önyargılarının süzgecinden geçtiğini öne süren Said, şu şekilde devam etmektedir;

Bu tasavvurun yapısı, tanıdık (Avrupa, Batı, "biz") ile yabancı (Şark, Doğu, "onlar") arasındaki farklılığı keskinleştiriyordu ... Çözümlemede, araştırmada, kamu siyasetinde, hem başlangıç noktası hem de sonuçta varılacak hedef olarak Şarklı ile Batılı gibi kategoriler kullanıldığında ... iş genellikle ayrımı kutuplaştırmaya-Şarklının daha Şarklı, Batılının daha Batılı hale gelmesine ve farklı kültürler, gelenekler, toplumlar arasındaki insanı temasları sınırlandırılmasına varır (Said, 1999: 53-55).

Demeçlerinde görüldüğü üzere Said, oryantalizmin temel tezi olarak iki kutuplu, Batılı "biz" ve Doğulu "onlar", birbirinin karşıtlığına dayanan bir kültürel, politik ve sosyal vizyon yaratmayı görür (Bhambra, 2015: 35). Said'e göre bu karşıtlık Şark halkların irrasyonelliğine, tembelliğine, durağanlığına, barbarlığına, şehvet düşkünlüğüne, kadınsılığına, fakat aynı oranda Batılı halkların, rasyonelliğine, sıkı çalışma etiğinin varlığına, dinamik ve ilerlemeci yapısına, akılcı ve denetimli cinselliğine ve erkeksiliğine dayanan bir söylemle beslenir (Loomba, 2000: 68). Aslında burada Batı'yı sürekli olumlayan fakat aynı şekilde de Doğu'yu mütemadiyen olumsuzlayan bir bilgi üretimi söz konusudur. Said'e göre bu söylem üretimi Batı'nın hem "medenileştirme misyonu" kılıfı altında gizlenmiş Doğu üzerindeki emperyalist arzularının meşrulaştırılmasını hem de Doğu halklarını daha

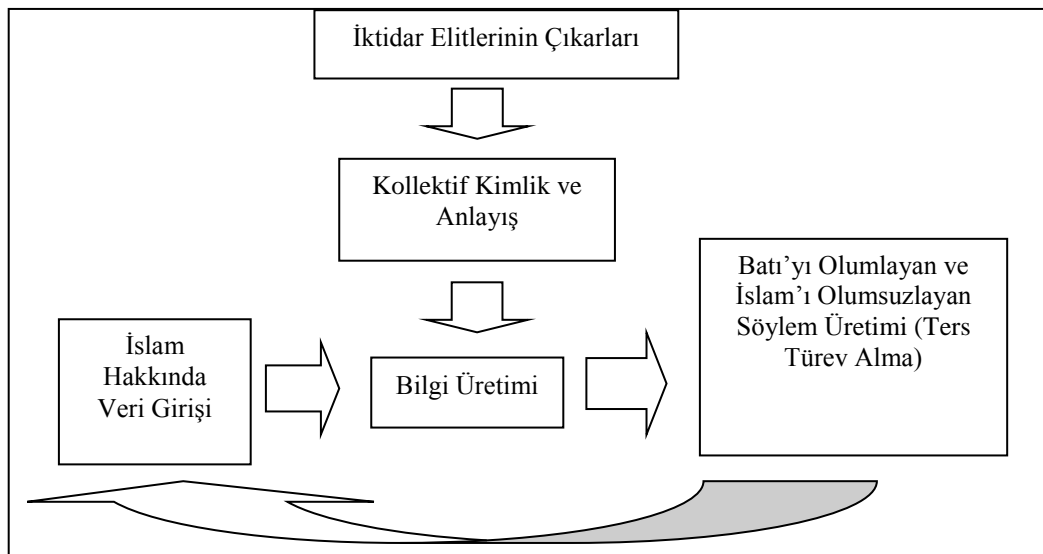
iyi kontrol etmesi için ihtiyaç duyduğu bilginin elde edilmesini sağlar (Loomba, 2000: 70-72). Bu minvalde Said'e göre Doğulu toplumlar ve kültürler hakkında oryantalist bilgi üretimi ile sömürgeci ekonomik ve politik güçler arasında köklü ve tarihsel bir ilişki vardır. Başka bir deyişle oryantalist bilgi üretim mekanizmasına işlerlik kazandıran ve onu destekleyen Batı toplumlarında ekonomik, siyasi ve askeri gücü elinde bulunduran emperyalist iktidar elitleridir (Said, 1999: 15; Bulut, 2016: 8). Said de oryantalist söylemleri Foucaultcu bir tarzda yapı sökümüne uğratarak bu gerçeği ortaya çıkarmaya çalışmıştır (Clifford, 2014: 134-159; Racevskis, 2014: 177-199). Said'in oryantalizm ile emperyalizm arasında öngördüğü bağlantıyı benimseyen Azmeh'de benzer bir durumu öne sürer. Azmeh'e göre oryantalist literatür Doğu ve İslam hakkında sarf edilen her sözcüğü, bilgiyi ve görseli otomatik olarak Batı ile kıyaslayarak olumsuzlamaya dayalı normatif bir değerlendirme zeminine çekmektedir (Azmeh, 2000: 234). Azmeh'e göre bu normatif değerlendirme Batı'ya ait olarak kavramlaştırılan tabir ve özelliklerin, Doğu'yu ve İslam'ı tasvir ederken "doğrudan ters çevrilmesi" ile yapılmaktadır. Bu minvalde Doğu, Batı'nın kendisine olumlu anlam yüklediği olguların zıtlık çerçevesinde ters çevrilmesi ile mütemadiyen olumsuzlanan bir nesne haline gelir. Bu söylemin sonucu ise Doğu'nun Batı'dan bütünüyle farklı bir olumsuzlanmış alan haline getirilmesidir (Azmeh, 2000: 234 -235; Azmeh, 2003: 135-140). Bu kapsamda Doğu ve İslam, Batı'ya kıyasla olumsuz ve bambaşka bir dünya olarak inşa edilir. Başka bir deyişle olumsuzlaştırma vasıtasıyla mutlak bir şekilde ötekileştirilir (Azmeh, 2003: 141-145). Azmeh, oryantalizmin bu Doğu'nun sürekli olumsuzlanmasına dayalı söylem üretimini "ters türev alma operasyonu" olarak tanımlar (Azmeh, 2000: 236). Azmeh'e göre bu operasyon şu şekilde icra edilir; öncelikle Doğu'ya ait kültürel bir olgu pozitivist anlamda gözlemlenebilir bir konu veya sorun olarak ele alınır. Bu minvalde de bahse konu kültürel olgu bir söylem haline getirilir. Onun söylem haline getirilmesi aynı zamanda onun Batı'lı normlar ile değerlendirilmesi ve eleştirilmesi için bilimsellik adı altında gerekli meşruiyeti de sağlar. Daha sonra da söz konusu olgu karşı söylem aracılığıyla Batı normlarının tam zıttı olarak olumsuzlanır. Bu olumsuzlanmanın desteklenmesi için ise sadece Batı'lı anlayışa dayalı veya Batı'lı anlayışın ürünü somut veriler üretilir. Azmeh, bu olumsuzlanmaya dayalı söylemin bir kez üretildikten sonra kendi kendini tekrarlayarak benzer söylemlerinde üretimine temel attığını öne sürer. Zira Azmeh'e göre bu kendi kendini besleyen söylem üretimi de oryantalizme dinamizm katar (Azmeh, 2000: 236-238; Azmeh, 2003: 147-150). Azmeh, oryantalistlerin önce İslam hakkında Batılı anlayış ve normlara göre olumsuzlamaya dayalı söylemler aracılığıyla hayali ve kurgulanmış bir Doğu ve İslam yarattıklarını, daha sonra Doğu ve İslam hakkında gözlemledikleri her veriyi taraflı bir şekilde bu kurguladıkları Doğu ve İslam'ı desteklemek için kullandıklarını belirtir (Azmeh, 2000: 237). Bu ters türev alma operasyonunda oryantalistler için Doğu'da gerçekten siyasi sistemlerin tamamen despotizme, irrasyonelliğe, keyfiliğe dayanıp dayanmaması veya Doğu toplumlarının gerçekte geri kalmış olup olmamaları önemli değildir. Zira Oryantalistler için önemli olan inşa ettikleri Doğu'nun bu şekilde olumsuz anlaşılmasıdır (Azmeh, 2003: 152-155). Azmeh'e göre sorun şu şekilde özetlenebilir, oryantalistlerin İslam toplumlarındaki her olgunun nedeni olarak tanımladıkları ontolojik İslam ve Doğu kavramları aslında yine oryantalistleri kendi kurguladıkları Doğu ve İslam'dır (Azmeh, 2000: 200-203). Oryantalistlerin bir ontolojik kavram olarak bütün çalışmalarını dayandırdıkları bu Doğu ve İslam anlayışı, nesnel bir tasavvurdan ziyade yine oryantalistlerce ters türev alma operasyonları ile üretilen geçmiş söylemlerden derlenen, öznel anlayış ve çıkarlar doğrultusunda biçimlendirilen, kendi zihinlerindeki imaja uyan hayali bir Doğu ve İslam'dır. Bu minvalde oryantalistlerin nesnellik şemsiyesi altında yaptıkları İslamiyat çalışmaları da bilimsellikten uzaktır. Çünkü ontolojik olarak öznel ve taraflı imgelerle inşa edilen hayali bir olgunun epistemolojik olarak nesnel bir şekilde değerlendirilmesi imkansızdır. Zira söz konusu olgunun kendisi zaten subjektiftir, onu analiz etmeye çalışanlar tarafından inşa edilmiştir (Azmeh, 2003: 166-168). Başka bir deyişle oryantalizm pozitif bir bilim dalı değildir. Çünkü pozitif bilim bir toplumu yargılamayı değil sadece onu anlamayı amaçlar. Fakat oryantalizm yargılama, reddetme, inşa etme ve suçlama hakkını kendinde bulur (Azmeh, 2003: 172-177). Burada diğer önemli bir husus da oryantalistlerce veri olarak seçilen olguların da üretilen söylemi destekler nitelikte olmasıdır. Bu durumda oryantalistlerin yaptığı önermeler ve çalışmalar bilimsel literatür kullanılsa da koca bir totolojiden ibarettir (Azmeh, 2003: 180). Mutlak olarak Batı'nın olumlandığı ve Doğu'nun olumsuzlandığı bir otomatikleşmiş söylemler bütününe dayalı oryantalist paradigma sürekli Doğu'nun ve İslam'ın gerçekliğine bakılmaksızın olumsuzlandığı bir söylem üretim mekanizmasına takılı kalmıştır (Azmeh, 2003: 188). Azmeh'e göre oryantalistler Doğu ve İslam hakkında elde ettikleri verileri önce kategorize etmekte, sonra sıkı bir ayırtırmaya tabi tutarak, hangilerinin kurguladıkları İslam ile nedensel bağı olduğuna karar vermektedir. Azmeh, bu veri işleme yönteminin sadece Doğuların ve Müslümanların duygularını incitmeyle kalmadığını aynı zamanda Doğu'nun uydurma bir Doğu haline gelmesine de yol açtığını belirtir (Azmeh, 2003: 203-213). Said gibi Azmeh'de oryantalizmin seçici verileri kurguladığı Doğu ve İslam'a nedensel olarak bağlamaya

dayanan veri işleme yöntemini onun “büyük totolojisi” olarak tanımlar (Azme, 2000: 238). Bu minvalde Azme, oryantalistin nesnel bir bilgi türü değil, Batı'nın kendi çıkarları ve anlayışı doğrultusunda, anlayabileceği ve kavrayabileceği bir kurgusal Doğu ve İslam imajı yaratma biçimi olduğunu öne sürer (Azme, 2000: 238-239). Azme, Said ile de aynı görüşü paylaşarak, bu kurgulanmış Doğu ve İslam imajının da Batı tarafından Doğu ve İslam toplumları üzerinde hakimiyet kurma amacını taşıdığını belirtir (Azme, 2000: 239). Azme'e göre oryantalistler sadece kendi ürettikleri “büyük oryantalist totolojiyi destekleyecek verileri işlemekte ve niceliksel olarak arttırmaktadır. Bu minvalde de elde edilen her veri, geri planda kurgulanan bir olguyu yani oryantalistlerce kurgulanan hayali Doğu'yu ve İslam'ı, bir ters türevle destekler nitelik alır (Azme, 2000: 240-241). Azme'e göre bu totolojinin kanıtlanabilmesi için oryantalistlerce Doğu ve İslam'a Batı'nın ters türevi alınarak atfedilen her bilgi ve söylemin yapı sökülüne uğratarak kurgusallığının ortaya çıkarılması gereklidir (Azme, 2000: 251-253).

Özetle, Said ve Azme'in fikirlerinden yola çıkılarak oryantalist Doğu ve İslam hakkında nesnel ve tarafsız verilere dayanan bir bilgi üretim mekanizması olmadığı, aksine Batı'nın göreceli üstün ekonomik, siyasi ve askeri gücünün yardımıyla, Doğu ve İslam toplumlarını tahakküm altına almak, ötekileştirmek ve kendi çıkarları doğrultusunda biçimlenen bir nesne haline getirmek için kullanılan bir totoloji haline geldiği söylenebilir. Bu minvalde oryantalist bilgi üretim mekanizması için önemli olan Doğu'nun ve İslam'ın gerçekte ne olduğundan ziyade Batı çıkarları için nasıl olması gerektiğidir. Dolayısıyla da oryantalist bilgi üretim mekanizması Doğu'nun ve İslam'ın anlam ve kavramları ile kendi hakkında konuşmasına, kendini ifade etmesine hatta savunmasına dahi izin vermemektedir. (Azme, 2003: 210-215).

Bu kapsamda Said ve Azme'in oryantalist bilgi üretimi hakkındaki görüşleri ile çalışmada daha önce üzerinde durulan Foucault'un bilgi/söylem üretimi ile iktidarın tahakküm kurması arasında öne sürdüğü ilişkiyi uzlaştıran bir bilgi üretim mekanizmasının Şekil 2'de arz edilen biçimde teorik bir temelde ele alınabileceği düşünülmektedir. Bu teorik temelin aynı zamanda oryantalist bilgi ve söylem üretiminin bir ürünü olduğu kabul edilebilecek “medenileştirme”, “demokratikleştirme” ve “terörle mücadele” kavramlarının yapı sökülüne uğratarak, kurgusallıklarının ortaya çıkarılabilmesi için gerekli bakış açısının sağladığı da öne sürülmektedir. Bu minvalde Şekil 2'de sunulan bilgi üretim mekanizmasının aşama ve bileşenlerinin açıklanması yerinde olacaktır. Buradaki “iktidar elitlerinin çıkarları” bileşeni Avrupa'da tarihsel süreç içerisinde toplumu yöneten kesiminin yani Foucault'un bahsettiği iktidarın öznel çıkarlarını ifade etmektedir. Zira iktidar elitlerinin çıkarları yönettikleri toplumun kolektif kimlik ve anlayışının oluşumunda ve biçimlendirilmesinde başat role sahiptir (Wendt, 1992: 400-403; Foucault, 2000: 29-33). Başka bir deyişle iktidar ve onun çıkarları yönetilen toplumun kolektif kimlik ve anlayışının oluşmasında yegane değil ama en önemli belirleyici bağımsız değişken olarak kabul edilebilir.

Şekil 2: Avrupa'nın Oryantalist Bilgi Üretim Mekanizması

Burada diğer önemli bir husus da analiz edilen Batı toplumunda bu iktidarın kim olduğu meselesidir. Aslında iktidardan kast edilen belli bir dönemde sahip oldukları ekonomik, siyasi ve sosyal güçler nedeniyle söylem üretme ve dayatma kapasitesini elinde tutan elit kesimdir. Bu elit kesim tarih

boyunca değişmez bir aktör grubu değildir (Foucault, 2000: 55-63). Ortaçağ boyunca bahse konu iktidar eliti Kilise ve İmparatorun başı çektiği ruhani ve aristokratik zümre iken (Rönesans ve Reform sonrasında, özellikle de Otuz yıl Savaşlarından sonra ulusal çıkarları ön plana alan, merkezileşmiş ulusal ve merkantalist monarşiler halini almıştır (Kissinger, 2011: 48 -52; Fukuyama, 1999: 220; Fontana, 2003: 51-69; Le Goff, 2008: 48; Çoban, 2009: 94). 19'uncu Yüzyılda ise söz konusu monarşiler yerlerini hızla siyasi, ekonomik ve sosyal gücü elinde bulunduran kapitalist elit kesimin kontrolündeki emperyalist politikalar güden hükümetlere bırakmıştır (Tilly, 2016:51-53). İki savaş arasındaki dönemde Almanya, İtalya ve İspanya gibi bazı Avrupa ülkelerinde bahse konu iktidar faşist diktatörlüklerin eline dahi geçmiştir (Casanova, 2015: 22-28). 1970'li yıllardan sonra neoliberalizmin ve küreselleşmenin etkisiyle anılan iktidar çok uluslu küresel şirketlerin yani ekonomik elitlerin ve medyanın ağırlıklı olarak etkilediği demokratik kurumları yöneten siyasi elitlerin kontrolüne geçmiştir (Stigliz, 2005: 229-257; Sharma,2008: 2-9; Learner, 2007: 83-126). Batı toplumunun kolektif kimlik ve anlayışı da bu değişimlerin paralelinde tekrar tekrar biçimlenmiştir. "İktidar elitlerinin çıkarları" bileşeninin açıklanmasından sonra ikinci bileşenin yani kollektif kimlik ve anlayışın bilgi üretim mekanizması üzerindeki etkisinin açıklanmasının yerinde olacaktır. Kollektif kimlik ve anlayış belli bir toplumda "biz" ve "öteki" kavramlarının ne şekilde tahayyül edileceğini, bahse konu toplumda kimin "biz" kimin ise "öteki" olarak tanımlanacağını belirleyen bir olgudur. Burada sadece ötekinin belirlenmesi ve tanımı değil aynı zamanda ona karşı nasıl bir tavır alınacağı ve onun ne şekilde tasvir edileceği de söz konusudur (Wendt, 1992: 391-423). Zira bir ötekiden diğer bir ötekiye de belli bir fark olacağı aşıkardır. Örneğin Alman toplumu için Hollandalı bir öteki ile İranlı bir ötekinin aynı şeyi ifade etmeyeceği bir gerçektir. Bu çalışma açısından değerlendirilirse Batı'nın kolektif kimlik ve anlayışı Batı toplumunun İslam'ı ve İslam toplumlarını bir öteki olarak nasıl tanımlayacağını, nasıl bir tutum alacağını, İslam toplumlarına karşı uygulanan Batı politikalarının ne şekilde meşrulaştırılacağını belirlenmesinde nedensel bir rol oynar. Lakin bir düşman ve tehdit olarak tanımlanarak güvenlikleştirilmiş bir İslam tahayyülü, Batı toplumunun gözünde İslam ülkelerinin Batı devletleri tarafından işgal edilmesini veya Batı'nın kendi içinde yaşayan, hatta kendi vatandaşı olan Müslümanlara karşı onların insan ve vatandaşlık haklarını hiçe sayarak, kolluk kuvvetleri tarafından sistematik gözetim uygulanmasını meşrulaştıracaktır. Bahse konu kolektif kimlik ve anlayıştaki tehdit algısının daha da yükseltilmesi anılan Batı toplumunda kamusal alanda İslam'a ait her şeyin güvenlikleştirilmesinin, politikleştirilmesinin hatta polemikleştirilmesinin normalleşmesine neden olabilir (Göle, 2015: 35-44). Zira günümüzde Avrupa toplumunda başörtüsünden sünnete, helal gıdadan minare inşasına İslam'ın kamusal alanda görülen bütün sembollerinin bir tehdit olarak algılanması da bu kolektif kimlik ve anlayıştaki İslam tasavvurunun bir sonucu olarak değerlendirilebilir (Göle, 2015: 152). Bu kapsamda "kolektif kimlik ve anlayış" bileşeninin belli bir topluma sunulan bilgi ve söylemin nasıl ve ne şekilde algılanacağı üzerinde belirleyici bir role sahip olduğu öne sürülebilir. Dolayısıyla da "kolektif kimlik ve anlayış" bileşeninin "bilgi üretimi" bileşeni üzerinde etkisi olan önemli bir bağımsız değişken olduğu kabul edilebilir. Şekil 2'de arz edilen "bilgi üretimi", "ters türev alma" ve "İslam hakkında veri girişi" bileşenleri ise çalışmada daha önce üzerinde durulan Azme'h'in "ters türev alma" yöntemi ve onun ortaya çıkardığı totolojik sonucu ifade etmektedir.

4. ORYANTALİZM VE BATI'NIN EMPERYALİST POLİTİKALARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN "MEDENİLEŞTİRME", "DEMOKRATİKLEŞTİRME" VE "TERÖRLE MÜCADELE" KAVRAMLARI ÜZERİNDEN 19'UNCU YÜZYILDAN GÜNÜMÜZE YAPI SÖKÜMÜ

4.1. 19'uncu Yüzyıldan Günümüze Batı'nın İslam Dünyası Üzerinde Tahakküm Kurması:

19'uncu Yüzyılın başında Batı Aydınlanma ve Sanayi Devriminin sonucunda dünya çapında daha önce görülmemiş siyasi, ekonomik ve askeri bir güce kavuşmuştur. Bu sürece aynı zamanda kapitalist bir ekonomik sistemin ortaya çıkması eşlik etmiştir. Bu büyük çaplı değişim ise Batı'nın hızla artan bir oranda yeni hammadde kaynakları ve pazar bulma ihtiyacını beraberinde getirmiştir (Tilly, 2016: 58-67). Başka bir deyişle 19'uncu Yüzyılın başında Batı'nın diğer medeniyetlere kıyasla kazandığı mutlak üstünlük aynı zamanda onun gelişen ekonomisini beslemek için emperyalist bir siyaset uygulamasına imkan sağlamıştır. Bu minvalde de dünya büyük oranda Batı'nın emperyalist istilasına maruz kalmıştır (Roberts, 2011: 779-782; Morris, 2014: 600-602; Kalın, 2016: 287). Bu emperyalist istiladan İslam dünyasının da büyük oranda etkilenmiştir (Devji, 2014: 260; Kalın, 2016: 288). Zira anılan döneme kadar İslam dünyası ile Batı arasında zaman zaman birbirinin aleyhine değişse de kısmen bir güç dengesinin varlığından söz edilebilir. Fakat 17'inci Yüzyıldan itibaren İslam dünyasının aleyhine yavaş yavaş değişmeye başlayan bu güç dengesi 19'uncu Yüzyılın başında tamamen Batı'nın lehine dönmüştür (Bulut, 2014: 85-86; Kalın, 2016: 355-357; Ferguson, 2011: 9-12; Roberts, 2011: 801-802).

Bünyesinde milyonlarca Müslüman nüfus bulunduran Hindistan 1858 yılında resmen İngiltere tarafından sömürgeleştirilmiştir. Hindistan'ı takiben 1881 yılında Mısır ve Sudan, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra da Suriye ve Lübnan hariç bütün Ortadoğu toprakları İngiltere tarafından işgal edilmiştir (Roberts, 2011: 805-808; Kalın, 2016: 290). Fransa ise 1830'da Cezayir'i, 1881'de Tunus'u, 1905'de Fas'ı ve Sahra'daki İslam topraklarını, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra da Suriye ve Lübnan'ı sömürgeleri haline getirmiştir. Benzer şekilde Hollanda 1830 yılından itibaren İndonezya'yı, Rusya 19'uncu Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Orta Asya'daki Türk-İslam devletlerini, İtalya ise 1885'de Somali'yi, 1911 yılında da Libya'yı sömürgesi haline getirmiştir (Roberts, 2011: 809-817; Uçarol, 2006: 302-309). Dolayısıyla 20'inci Yüzyılın başında dünya üzerinde direkt Batı işgaline maruz kalmayan sadece iki İslam ülkesi kalmıştır. Bu ülkeler de Osmanlı İmparatorluğu ve İran'dır. Fakat bu iki ülkenin de her ne kadar fiilen Batı tarafından işgal edilmeseler de Batı'nın tahakkümünden tamamen bağımsız bir yönetime sahip oldukları da söylenemez (Devji, 2014: 270). Zira gerek Osmanlı İmparatorluğu gerekse İran 20'inci Yüzyılın başında ekonomik ve siyasi olarak Batı müdahalelerine açık, bir çeşit yarı-sömürge haline getirilmiştir (Garthwaite, 2007: 183-202; Roberts, 2011: 911-914; Lewis, 2017:61). Bu kapsamda 20'inci Yüzyılın başında İslam dünyasının emperyalist bir istila hareketi ile büyük oranda Batı tarafından siyasi, ekonomik ve kültürel olarak fiilen tahakküm altına alındığı söylenebilir (Devji, 2014: 272). Bu tahakküm süreci 20'inci Yüzyılın ikinci yarısından itibaren biçim değiştirirse de devam etmiştir. Öncelikli olarak 20'inci Yüzyılın ikinci yarısından itibaren İslam toplumlarına yönelik tahakküm kurma politikalarının başat aktörünün değişen küresel güç dengelerinin sonucu olarak ABD olduğu görülmektedir (Kissinger, 2006: 502-528; Arı, 2008: 241-252; Chomsky, 2011: 76-77; Kumar, 2016: 10-11). Bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde de tekrar değinilecek diğer önemli bir nokta da anılan dönemden itibaren tahakküm kurma stratejisinin geçmişin fiili işgal etme yönteminden ziyade öncelikle ekonomik ve siyasi olarak bağımlı hale getirerek hegemonya kurma, bunun yetmediği noktalarda askeri yöntemlere başvurma şeklinde bir dönüşüme uğramasıdır. Bahse konu stratejinin de 20'inci Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batı tarafından oldukça etkin bir şekilde kullanıldığı söylenebilir (Chomsky, 2011: 84-88; Lens, 2003: 180-181). Bu minvalde İslam toplumlarının büyük çoğunluğu 20'inci Yüzyılın ortasından günümüze kadar geçen süreç içerisinde şeklen bağımsız devletler olarak mevcudiyetlerini korusalar da gerek siyasi gerek ekonomik alanlarda büyük oranda başta ABD olmak üzere Batı'nın tahakkümüne maruz kalmışlardır (Chomsky, 2011: 89-90).

4.2. Batı'nın 19'uncu Yüzyılda İslam Dünyasına Yönelik Tahakküm Kurma Politikaları ile Oryantalist Bilgi Üretimi Arasındaki İlişkinin Yapı Sökümcü Analizi:

Batı'nın 19'uncu Yüzyılda İslam dünyasına yönelik emperyalist bir tahakküm kurmaya başlaması aynı zamanda Batı'lı iktidar elitlerinin ideolojik bir çıkmaza girmesine neden olmuştur. Zira Aydınlanmanın eşitlik, kardeşlik ve özgürlük gibi evrensel değerleri ile Batı'nın emperyalist politikaları çatışmaktaydı (Rodinson, 2002: 63-64). Bu durum Batı'lı iktidar elitlerinin uyguladıkları emperyalist politikaları gerek kendi toplumları gerekse sömürge toplumları nezdinde meşruiyetini şüpheli duruma sokmaktaydı (Rodinson, 2002: 65). Bu minvalde de anılan dönemde Batı'lı iktidar elitleri tarafından Aydınlanmanın evrenselciliğinin yerini insanlar ve medeniyetler arasındaki farkı vurgulayan bir söyleme bırakmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç ise oryantalist bilimsellik adı altında ürettiği bilgi ve söylem üretim mekanizması ile giderilmeye başlanmıştır (Kumar, 2016: 49). Buradaki amaç öncelikli olarak Batı medeniyetinin diğer medeniyetler üzerinde mutlak üstünlüğünü teyit etmek ve Batı'nın "medenileştirme misyonu" altında sözde diğer geri kalmış medeniyetleri ihya etmek için onlar üzerinde tahakküm kurmasını meşru bir eylem haline getirmektir (Aydın, 2015: 224-225; Blunt, 1975: 175-177). Bu minvalde oryantalist bilgi üretim mekanizması tarafından Batı medeniyeti apriori olarak özgürlük, hukuk, rasyonellik, bilim, ilerleme, düşünsel merak, icat etme ve girişimcilik ruhu ile özdeşleştirilmiştir (Lockman, 2004: 58). İslam ise Batı'nın tam bir zıttı olarak geri kalmış, ilkel, müstebit, durağan, kalıplaşmış, kendi kendini ifade edemeyen, sefalet içerisinde, Ortaçağ'da takılı kalmış ve Batı'nın müdahalesi olmadan kendi kendine medenileşmesi mümkün olmayan bir medeniyet olarak kurgulanmıştır (Rodinson, 2002: 62; Bulut, 2016: 115-117; Cuayyıt, 1995: 26-31; Lockman, 2004: 60). Burada belirtilmesi gerekli diğer bir husus da oryantalistlerin bu kurguladıkları İslam'a atfettikleri olumsuz niteliklerin nedeni olarak İslam'ın teolojik esaslarını yani özünü öne süren bakış açısına dayanmalarınıdır (Pruett, 2000: 86-102). Zira bu bakış açısına göre İslam toplumlarının geri kalmalarının nedeni sosyal, siyasi ve ekonomik sorunlardan ziyade İslam'ın içeriğidir. Başka bir deyişle oryantalistlere göre İslam toplumlarında kadınlar baskı altında ise bu Kuran'ın öğretileri nedeniyledir, Müslüman toplumlarda girişimcilik ruhu yoksa bu İslam geleneği yüzündendir, İslam ülkeleri geri kalmışsa bu yine Kuran'ın kabahatidir. Kısacası oryantalistler İslam toplumlarında Batı toplumuna kıyasla eksik olan her şeyin nedeni olarak İslam'ın dinsel metinlerini öne çıkararak bir bakış

açısı benimsemişlerdir (Cuayyıt, 1995: 110-115). Bu kapsamda oryantalistlerin İslam'ın dini metinlerini de kendi kurguladıkları İslam'a uydurulmaya çalışıldığı söylenebilir (Almond, 2013: 33-40). Bu kurgusal İslam'ı Batı toplumunun anlayacağı şekilde söylemleştirmek amacıyla da anılan dönemde Batılı iktidar elitleri tarafından oryantalist çalışmalar yapan kurum, kuruluş ve araştırmacılara oldukça fazla maddi ve siyasi destek verilmiştir. (Kalın, 2016: 312-313) Bu kurgusal İslam Batı'da Hegel (Cuayyıt, 1995: 115-121) ve John Stuart Mill (Aydın, 2015: 377) gibi düşünürler, Byron (Kula, 2011: 473-483), Hugo (Kula, 2011: 525-564) ve Neval (Bulut, 2016: 119) gibi şair ve yazarlar ve Lord Cromer (Esposito, 2001: 63) ve Jean-Baptiste Fourier (Said, 1999: 95) gibi dönemin devlet adamları tarafından dahi benimsenmiştir. Dolayısıyla Batı toplumunun kolektif anlayışına İslam toplumlarının geri kaldığı, kendi başlarına ilerleyemeyecekleri, bu minvalde de Batı'nın onların iyiliği için ve onları medenileştirmek amacıyla müdahale etmesi gerektiği söylemi yerleşmiştir (Aydın, 2015: 160-165). Başka bir deyişle Batı'nın emperyalist arzu ve çıkarları "medenileştirme misyonu" adı altında hem Aydınlanma değerlerine uydurulmuş hem de toplumsal meşruiyete kavuşturulmuştur. Hatta bu emperyalist politika Batı'nın insanlığa karşı bir sorumluluğu olarak da söylemleştirilmiştir (Aydın, 2015: 165-169; Kumar, 2016: 52; Spurr, 1993: 113). Bu minvalde başta Britanya ve Fransız sömürge imparatorluklarında görüldüğü gibi Batı "medeniyet getirme" adı altında İslam dünyasının büyük kısmını işgal etmiş ve İslam toplumlarının öznel yapılarını hiç dikkate almadan kendi çıkarları doğrultusunda biçimlendirmiştir (Spurr, 1993: 115-117). Zira İslam dünyasının Batı tarafından "medenileştirme" misyonu adı altında sömürgeleştirilmesi İslam toplumları üzerinde çok ciddi tahribat yaratmıştır (Arı, 2008: 169-182; Kor, 2011: 34-38). İslam dünyası hala Batı sömürgeciliğinin bıraktığı sosyal, siyasi ve ekonomik sorunlarla uğraşmaktadır (Fanon, 2013: 243-247).

4.3. 20'inci Yüzyılın İkinci Yarısında ABD'nin İslam Dünyasına Yönelik Tahakküm Kurma Politikaları ile Oryantalist Bilgi Üretimi Arasındaki İlişkinin Yapı Sökümcü Analizi:

Çalışmada daha önce belirtildiği üzere 19'uncu Yüzyılda ve 20'inci Yüzyılın başında İngiltere ve Fransa İslam dünyasının büyük bir bölümü sömürgeleştirmiş ve bu eylemlerini büyük çapta destekledikleri oryantalist söylemlere dayanarak meşrulaştırmışlardır. Bu oryantalizm ile emperyalizm arasındaki benzer ilişki II. Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan yeni emperyalist güç ABD tarafından teslim alınıp, neoliberal formlarda ve biçimlerde kullanılmaya devam edilmiştir (Kumar, 2016: 12-13). Bu kullanım yöntemi Soğuk Savaş döneminde genelde Sovyet tehdidi kapsamında ele alınırken, Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin küresel çıkarları doğrultusunda uygulanmıştır (Kumar, 2016: 13-14). ABD'nin sömürge karşıtı geçmişi nedeniyle uyguladığı emperyalist politika İngiliz ve Fransızların yani Avrupa'nın geçmişte uyguladığı emperyalist politikadan yönetsel olarak farklıdır. Çünkü geçmişin sömürgeci imparatorlukları ile aynı tarz bir emperyalist politika ABD'nin kendi değer sistemleri ile çatışma yaşamasına yol açma potansiyeline sahiptir (Lens, 2003: 179). Bu minvalde ABD'nin yeni emperyalist politikası ABD'ye sadakat ve ABD'nin çıkarlarına uygun politikalar uygulamak şartıyla hedef ülkelere ekonomik ve siyasi yardım yapmaya, bunların tersi bir tutum alan ülkeleri de askeri, siyasi ve ekonomik yöntemlerle hizaya getirmeye dayanan bir yöntemdir (Lens, 2003: 180-181). Bu yeni model sömürgecilik Melani McAlister'in, dilimize "hayırhah üstünlük" olarak da çevrilebilecek, "benevolent supremacy" kavramıyla teorikleştirilmiştir (McAlister, 2005: 9). Bu kavram, Amerikan egemenliğindeki dünyanın serbest pazar kapitalizmi yoluyla herkes için özgürlük ve demokrasi sağlayacağı anlayışına dayanmaktadır (McAlister, 2005: 21-28). Bahse konu "benevolent supremacy" kavramı aynı zamanda da anti sömürgeci ve anti komünist bir bakış açısı ile de özdeşleştirilir (McAlister, 2005: 33-35). Fakat tarihsel süreç dikkate alındığında buradaki anti sömürgecilik kavramının ABD için bir ilkeden ziyade kendi öznel çıkarlarını gerçekleştirmek için pragmatik bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir (McAlister, 2005: 42-44). Bu duruma en güzel örnek, Ortadoğu'da körfez monarşilerinin İngiltere'den bağımsızlığı kazanmasını çıkarları doğrultusunda destekleyen ABD'nin, Cezayir ve Vietnam Savaşlarında yine kendi çıkarları doğrultusunda Fransa'yı desteklemekten çekinmemesidir. Zira anılan dönemde ABD'nin en büyük amacı "açık kapı politikası" olarak da bilinen, bütün dünya pazarlarının ABD'ye engelsiz olarak açılmasıdır (Lens, 2003: 366). Bu engel eski sömürgeci güç, yerel bir diktatör veya seçilmiş bir hükümet olabilir. ABD için bunun bir önemi yoktur. "Açık kapı politikası" gereğince bahse konu engel içinde askeri yöntemlerde de dahil her yöntem kullanılarak ortadan kaldırılmalı ve ABD'nin hedef ülkenin pazarına girmesi sağlanmalıdır. Bu aslında günümüzde de kullanılan yeni emperyalist bir yöntemdir (Lens, 2003: 367-368; Layne, 2006: 28-37). Bu yeni emperyalist yöntem ABD'de iktidara hangi siyasi parti gelirse gelsin, Demokratlar veya Cumhuriyetçiler, itina ile uygulanmıştır. Aralarındaki tek fark Cumhuriyetçi hükümetler genelde ABD'nin bu stratejisini tek taraflı olarak ve sert politika uygulayarak yani "unilateral" bir tarzda icra ederken (Skidmore, 2005: 207-228; Krauthammer, 2002: 5-17), Demokrat hükümetler genelde çok taraflı uzlaşma ile yapılan "multilateral"

bir tarzda icra etmektedir (Ikenberry, 2003: 533-546). Fakat ABD'nin çıkarları doğrultusunda bir dünya sistemi yaratmak şeklinde özetlenebilecek amaç aynıdır (Ikenberry, 2003: 547). Bu yeni emperyalist politikanın II. Dünya Savaşı sonrasında başlamasıyla ABD'de İslamiyat çalışmalarının hız kazanması ve sistematikleşmesi arasında da bir eş zamanlılık vardır (Said, 1999: 122-125; Bulut, 2016: 153-159). Bunun en büyük nedeni de daha önce belirtildiği gibi ABD'nin II. Dünya Savaşından sonra bir süper güç haline gelerek Ortadoğu'daki İngiliz ve Fransız emperyalist politikaları devralmasıdır. Çünkü ABD'nin bu emperyalist politikaları devralması, onun bahse konu emperyalist politikaları yönlendirebilmesi için İslam toplumları hakkında bilgiye ihtiyaç duymasına yol açmıştır. Bu minvalde de gerek bu bilgi ihtiyacını karşılamak gerekse ABD'nin emperyalist çıkarları doğrultusunda İslam toplumları hakkında yeni bilgi üretim mekanizmalarını devreye sokmak amacıyla ABD'de sistematik ve kurumsal İslamiyat çalışmalarına başlanmış, zamanla ABD'deki üniversiteler ve araştırma kurumları ABD'nin emperyalist çıkarlarını karşılayan bilgi üretim mekanizmasını devletin yoğun desteği ile işletmeye başlamışlardır (Kumar, 2016: 57). Bu kapsamda da pek çok Avrupalı oryantalist Amerikan üniversitelerine giderek, oryantalist yöntemlerin ABD'de yerleşmesine yol açmıştır. Bu oryantalistlere örnek olarak H.A.R. Gibb ve Gustave von Grunebaum gösterilebilir (Said, 1999: 296). Başka bir deyişle özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında ABD'de icra edilen oryantalist çalışmalar Avrupa oryantalistinin bazı epistemolojik farklılıklar gösteren bir güncellenmiş devamı niteliğindedir. Bu güncellenmiş versiyon daha sonra Avrupa'ya ithal edilerek, oradaki oryantalist çalışmalarında epistemolojik değişim yaşamasına da neden olacaktır (Bulut, 2016:156). Lakin bunda şaşılacak bir şey de yoktur. Foucault'da belirttiği gibi iktidar ile bilgi arasında sıkı bir ilişki vardır. Artık iktidar ABD olduğu için oryantalist bilgi üretiminin de onun tekelinde olması zaten beklenen bir durumdur. Bu yeni emperyalizm tarzının meşrulaştırılması için de geçmişin oryantalist söyleminden de farklı bir dil kullanılmasını gerekmiştir. Bu dil ABD'de "modernizasyon kuramı" adı altında inşa edilmiştir (Kumar, 2016: 60). Max Weber'in "geleneksel" ve "çağdaş" toplumları ayırt eden çalışmalarına dayanan bu kuram; geleneksel toplumların tarımsal ve kırsal olduğunu, siyaseten otoriter yapılara daha yatkın olduklarını ve yavaş değiştiklerini öne sürerken, modern endüstriyel toplumları değişim, eşitlikçilik ve demokrasi ile özdeşleştirir (Slattery, 2012: 40-50). Bu kuramda İslam toplumları geleneksel toplum sınıfında değerlendirilmiştir (Kumar, 2016: 60). Modernizasyon kuramına göre geleneksel toplumlar kendi kendilerine demokrasi ve özgürlüğü yaratacak değişimi yapamazlar. Bu nedenle onlara bu değişim modern bir toplum tarafından ithal edilmelidir (Kumar, 2016: 60-61). Bu yeni anlayışa göre Ortadoğu toplumları yani İslam toplumları geleneksel yapılar içerisinde oldukları için gerek değişime kapalı olmaları gerekse özgürlük bilincine sahip olmamaları nedeniyle demokratikleşme yaratacak bir kapasiteye sahip değillerdir. Bu minvalde de onlara bu değişimi getirecek Batı müdahalesine muhtaçlardır (Lerner, 1995: 34-56, Kumar, 2016: 61). Kumar'a göre bu dünyayı "biz" ve "onlar" olarak ikiye ayırmanın yeni yoludur. Modernizasyon kuramına göre "biz" olarak tabir edilen Batı toplumu dinamik, bilime yönelik rasyonel bireysel gelişimi destekleyici, demokrat ve eşitlikçi iken, "onlar" olarak tabir edilen Doğu ve İslam toplumları statik, dar görüşlü, despotik ve otoriter olarak tanımlanır. Bu kavrama göre geleneksel toplumların modernleşmeye doğru evrilebilmesi için kendi başlarına beceremeyecekleri kabul edilmesi nedeniyle, Batı'nın onlara müdahalesi gereklidir. Bu Batı müdahalesi sayesinde bahse konu toplumlar sözde özgür, demokratik ve serbest pazar ekonomisine sahip kurumlara kavuşacaktır (Kumar, 2016: 60-61). Başka bir deyişle bu kuram Batılı demokratik değerlerle uzlaşmayı kendi başına becerme kabiliyeti olmayan bir İslam kurgusu yaratmaktadır. Bu kuramın özeti aslında bir yeni kuşak oryantalist olan Huntington'un aşağıdaki demecinde oldukça iyi görülmektedir.

...Daha dikkatli, daha orta yolu izleyen bir şekilde hareket etmemizi arzu ederdim. Ne var ki, bizim kültürümüzde bir evrensellik telakisi vardır. Bu telakiye göre dünyada herkes aslına bakarsanız bizim gibidir. Bizim gibi değillerse, bizim gibi olmak isterler. Eğer bizim gibi olmak istemiyorlarsa ortada bir yanlışlık var demektir. Onlar kendi hakiki menfaatlerini anlamıyor demektir. Bizim gibi demokratik olmaları için onları ikna etmemiz veya her yolu deneyerek zorlamamız, müdahale etmemiz gerekir (Aydın, 2015: 46-47).

Huntington'un demecinde görüldüğü gibi aslında bu modernizasyon kuramı önceki oryantalist söylemin güncellenmiş ve başka bir şekilde tezahüründen başka bir şey değildir (Kumar, 2016: 61-62). Zira amaç aynıdır, demokrasi ve özgürlük getirme adı altında "İslam toplumlarını sömürmek" (Little, 2002: 20). Başka bir deyişle demokrasi ve özgürlük getirmek için müdahale etme kavramı aslında yeni emperyalist devletlerin iktidar elitlerinin kendi çıkarları doğrultusunda, gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkeleri biçimlendirmesinden başka bir şey değildir. Zira ABD'nin özgürlük ve demokrasi getirme misyonunun altında ise her ne pahasına olursa olsun Ortadoğu'daki petrol kaynaklarını kontrolü altında tutma amacı vardır (Skidmore, 2005: 232-233). Kaldı ki demokrasi ve özgürlük getirme

bahanesine rağmen ABD yeri geldiğinde çıkarları için 1953’de demokratik yöntemlerle seçilmiş ilk İran başbakanı olan Muhammed Musaddık’ı İran petrolünü millileştirmeye çalıştığı için CIA kontrollü bir darbeyle indirmekten de çekinmemiştir (Little, 2002: 28; Abrahamian, 2008: 190-193). Benzer durum ABD’nin 2001 yılında Afganistan’a ve 2003 yılında Irak’a müdahale etmesinde de görülmektedir. ABD’nin bu ülkelere müdahale etmesinin “terörle mücadele” dışındaki en önemli mazereti bahse konu ülkelere “demokrasi” getirme amacıdır (Arı, 2008: 591-598; Ayman, 2013: 1-22; Demirtepe, 2013: 49-55).

Batı’nın İslam toplumlarında tahakküm kurmak için kullandığı diğer bir unsur da “terörle mücadele” kavramıdır (Skidmore, 2005: 242-244). Soğuk Savaş sonrasında tek süper güç haline gelen ABD geçmişte Sovyet denge unsuru nedeniyle çıkarları doğrultusunda açıkça müdahale edemediği Ortadoğu’yu istediği gibi biçimlendirme imkanını yakalamıştır (Lens, 2003: 200-203). ABD çıkarları doğrultusunda yapılacak bu müdahalelerin meşrulaştırılması için İslam toplumları içerisinde kendi çıkarlarına uymayan grupları hedef haline getirilmesi gerekmektedir. Bu minvalde İslam ile terörizmi bağdaştıran, daha da önemlisi İslam’ı varoluşsal bir tehdit haline getiren bir bilgi üretim mekanizmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu çerçevede Bernard Lewis ve Samuel Huntington tarafından geliştirilen “Medeniyetler Çatışması” tezi popülerleştirilmiştir (Esposito, 2015: 197-203). Diğer taraftan bu bilgi üretim mekanizması aracılığıyla “ılımlı” ve “köktenci” olarak ikiye ayrılan bir İslam imajı yaratılmıştır. İlimli İslam, Batı çıkarlarına uyan ve onunla işbirliği yapan İslamcılara kapsarken, bu tanıma uymayan bütün İslami düşünce ve tutumlar köktenci ve terörist olarak söylemleştirilmiştir (Miller, 2017: 1-2; Gerges, 1999: 20-28; Esposito, 2015: 191-195). Bunun dolaylı sonucu olarak da Batı kendi çıkarlarına tehdit oluşturduğunu düşündüğü her İslam toplumuna, Afganistan ve Irak’ta olduğu ve günümüzde Suriye’de olmaya devam ettiği gibi, “terörle savaş” adı altında müdahale etmek için meşruiyet kazanmıştır (Esposito, 2015: 222-225). Burada yine oryantalist bilgi üretimi ile emperyalizm arasındaki ilişki göze çarpmaktadır. Çünkü İslam yine dışarıdan bakılarak kategorize edilmeye, tasnif edilmeye ve Batı’nın onu çıkarları için daha iyi kullanması amacıyla biçimlendirilmeye tabi tutulmaktadır. Bu yöntemin 19’uncu Yüzyıl oryantalist yönteminden tek farkı İslam’a bir de “terörist” yaftası yapıştırılmasıdır. Oryantalist Bernard Lewis’de “İslami Terörizm” kavramının uygun ve yerinde bir kavram olduğunu Hz. Muhammed’in diğer dini önderlerden farklı olarak bir devlet kurduğunu ve İslam’ın en başından beri siyasi bir oluşum olarak tasarlandığını belirterek bu anlayışa destek verir. Lewis’e göre İslam’ın bu özelliği onun terörizme yatkın olmasına yol açmıştır. Lewis, göreceli zayıflığı ve bu yatkılığı nedeniyle günümüzde terörizmin İslam’ın bir parçası haline geldiği dahi öne sürer (Kumar, 2016: 171-172). Burada oryantalist bir tarzda terörizmin İslam’ın “özü” kaynaklı bir eylem olduğu vurgulanmaktadır. Tıpkı 19’uncu Yüzyılda oryantalistlerin durağanlığın, geri kalmışlığın ve ilkelliğin nedeni olarak İslam toplumlarının öznel koşullarının yerine İslam dinini açıklayıcı neden olarak göstermesi gibi 20’inci Yüzyılın sonunda da terörizm bütün öznel şartlardan izole bir şekilde İslam dininin “özüne” gönderme yapılarak açıklanmaktadır (Kumar, 2016: 173). Kaldı ki Lewis’in iddiası İslam ile terörizmi bağdaştırmak için geçerli bir sebep ise aynı gerekçeler Yahudilik için de geçerlidir. Zira Hz. Süleyman ve Hz. Davud sadece peygamber değil aynı zamanda dönemlerinde yaşamış devlet adamı ve yöneticilerdir. Her ikisi de ilahi misyonlarının yanında İbrani Devleti’nin hükümdarlığı gibi bir siyasi görevi de icra etmişlerdir (Erdoğan, 2000: 13-22). Zira Lewis’in mantığı ile değerlendirildiğinde Yahudiliğin de terörizme yatkınlığı sonucu çıkar. Fakat günümüzde Batı’da kimse Yahudilik ile terörizmi bağdaştıran bir bakış açısını öne sürmemektedir. Yine Lewis başka bir makalesinde şöyle demektedir;

Bugün biz tartışılan meseleleri, politikaları ve bunları yürüten hükümetleri aşan bir ruh hali ve bir hareketle karşı karşıyayız. Bu, bir medeniyet çatışmasından daha az bir şey olmayıp, bizim Yahudi-Hıristiyan mirasımıza, seküler varlığımıza ve ikisinin dünya çapında yayılmasına karşı olan belki irrasyonel, fakat oldukça eski bir rakibin kesinlik arz eden bir karşı çıkışıdır (Lewis, 1990: 60; Aydın, 2015: 50).

Burada Lewis İslam toplumlarında ortaya çıkan Batı karşıtlığının nedeni olarak Batı’nın asırlar süren tepeden bakmasını, İslam toplumlarını aşağılamasını ve sömürmesini, Batı emperyalizmin bir sonucu olarak bahse konu İslam toplumlarındaki kronikleşmiş sosyal, siyasi ve ekonomik sorunları görmezden gelmiş, ironik bir biçimde İslam toplumlarında Batı karşıtı tepkinin tek nedeninin “Batı’nın Yahudi-Hıristiyan mirasının ve sekülerizminin yayılması” olduğunu ileri sürmüştür (Aydın, 2015: 51). Başka bir deyişle Lewis’e göre İslam dünyasındaki Batı karşıtlığının nedeni Batı sekülerliğinin ve kültürünün yayılmasına karşı gösterilen, yenilmişliğe dayanan irrasyonel tepkidir. Bu minvalde de Batı bu irrasyonel tepki karşısında kendi değerlerini korumalıdır. Lewis’in bu düşüncesine göre bu irrasyonel tepkinin yarattığı terör ve şiddetten korunmak için Batı’nın İslam dünyasına müdahale

etmesinden daha normal bir şey yoktur (Aydın, 2015: 51-55). Burada asıl sorun İslam toplumlarında radikal gruplarca yapılan terör eylemlerinin ve Batı karşıtlığının, olası bütün tarihsel, sosyal, siyasi ve ekonomik nedenleri yok sayılarak, İslam'ın niteliksel özü ile terörizm arasında pozitif bir korelasyon kurulmasıdır. İslam ile terörizmi bağdaştıran başka bir örnek de Oxford Üniversitesinin 2007 yılında çıkardığı dinler tarihi kitabında görülmektedir. Bu kitapta İslam, Hz. Muhammed döneminde başlayıp, 9/11 New York, Londra ve Madrid saldırılarında sona eren bir tarih anlatımı içerisinde sunulur (Oxtoby, 2007: 200). Bu anlatım yapı sökülümüne uğratıldığında İslam'ın basit ve sorunsuz bir şekilde, bütün tarihsel ilerlemeye rağmen yerinde sayarak, terörizme yol açtığı sonucu çıkmaktadır. Kumar, bu anlayışın 21'inci Yüzyılın başından itibaren adeta bir "sağduyuya dönüştüğünü" belirtir. Bu sağduyu İslam'ın hep siyasi bir olgu olarak görüldüğü ve İslam adı altında terörizm yapan bütün grupları da İslam'ın doğal bir ürünü olduğu yönündeki anlayışın normalleşmesini ifade etmektedir (Kumar, 2016: 121-122). Zira artık oryantalistlerce üretilen geri kalmış, bağnaz, durağan İslam'ın yanında terörizmle bağdaştırılan ve kontrol altında tutulması gerekli olan bir İslam kurgusu için icra edilen bir bilgi ve söylem üretim mekanizmasının varlığı söz konusudur. Bu üretim mekanizması da geçmişte İslam toplumlarında mevcut bütün siyasi, ekonomik ve sosyal sorunları İslam dinine yüklediği gibi günümüzde de aslında emperyalizmin miras bıraktığı siyasi, ekonomik ve sosyal krizlerin bir sonucu olarak değerlendirilebilecek terörizmin nedenini İslam'ın teolojik özünde arama yöntemine dayandırmaktadır (Kumar, 2015:183-184). Kurgusal İslam'a eklenen bu yeni nitelik emperyalizmin kavramsal anlamında da bir biçimsel değişime neden olmuştur. "İnsancıl Emperyalizm" olarak da adlandırılabilir bu değişim geçmişin emperyalizmi meşrulaştıran kavramlarından farklı dayanaklara sahiptir (Bricmont, 2006: 17). Zira artık Batı emperyalizmin kendisine meşruiyet sağladığı zemin ne Hıristiyanlığı savunmak ne de vahşileri medenileştirmektir. Artık yeni bahane mazlum halklara insan hakları ve demokrasiyi getirmek ve terörizm ile mücadele etmektir. Bu iki kavramda emperyalist güçlerin yine emperyalist amaçlar için yaptıkları müdahale ve savaşların kendi kamuoyları nezdinde rasyonelleştirilmesi için de kullanılmış ve oryantalist bilgi üretim mekanizması bu yönde gelişim göstermiştir (Bricmont, 2006: 20). Bu yeni anlayış özellikle 9/11 saldırılarından sonra daha da baskın hale gelmiştir (Bricmont, 2006: 22-25). 9/11 saldırılarından sonra 2002 Ulusal Güvenlik Stratejisinin belgesinde yayımlanan "Bush Doktrini", ABD'nin bu yeni anlayışı ne derece benimsediğini gösterir niteliktedir. Bu doktrinle ABD, dış politikasını unilateralizme çevirmekle kalmamış, aynı zamanda tehdit anlayışını da değiştirmiştir (Leffler, 2003: 1040-1041). Bush Doktrini, ABD'nin kendisine tehdit oluşturan veya ABD'deki iktidar elitleri tarafından tehdit oluşturma ihtimali olduğuna kanaat getirilen herhangi bir ülkeye ABD'nin tek taraflı müdahalesini, "preemptive war" yani "önleyici savaş" adı altında meşru görmektedir (Kumar, 2016:281-282). Bu doktrin diğer bir önemli unsuru da gerek küresel gerekse bölgesel çapta hiçbir rakibin ABD'nin çıkarlarını tehlikeye atacak şekilde yükselmesine izin verilmemesi gerektiğinin vurgulanmasıdır (Matthews, 2002: 3). Zira ABD'nin Afganistan ve Irak'ın işgalinin altındaki asıl amaç, bu doktrinde de belirtildiği gibi, ABD'nin kendisine rakip olarak gördüğü Rusya ve Çin ile direkt olarak düşman olarak değerlendirdiği İran'ın yanı sıra caydırıcı bir askeri varlık göstermek, İsrail'in güvenliğini sağlamak, bölgedeki petrol ve doğalgaz kaynakları üzerindeki kontrolünü sağlamlaştırmak ve en önemlisi de bu kaynaklara Rusya ve Çin gibi potansiyel rakiplerinin erişimini engellemektir (Leffler, 2003: 1045-1063). Bu minvalde 9/11 saldırıları ABD'ye istediği meşruiyeti sağlamıştır. Zira bahse konu işgallerin meşruiyetini arttırmak için ABD'deki iktidar elitleri tarafından işgalin kamuoyu desteğini sağlamak amacıyla "terörle savaş" adı altında güçlü bir İslamofobik söylemin yaratılmasına başlanmıştır (Kumar, 2016: 183). Bu İslamofobik söylemin yaratılması için de geçmişin oryantalist veya onun Amerikan versiyonu olan modernleştirme kuramı devreye sokulmuş ve Bernard Lewis, Samuel Huntington ve Ferid Zekeriya gibi yeni oryantalistlerin fikirleri sistematik olarak Batı kamuoyuna enjekte edilmeye başlanmıştır (Sheehi, 2011: 44). Lewis, çalışmada daha önce belirtilen fikirlerine ilaveten, İslam'ın başarısızlığını ve şiddette yönelmesini "Arap aklının barbarlığının bir sonucu" olarak değerlendirirken, Zekeriya bahse konu başarısızlık ve şiddette yatınlığın nedeni olarak Batı nefretinin Arap siyasi kültürü üzerinde yarattığı irrasyonel etkiyi görmektedir (Sheehi, 2011: 78). Huntington ise daha da ileriye giderek İslam'daki şiddetin nedeninin iki rakip medeniyet arasındaki topyekün bir medeniyetler çatışması olduğunu öne sürmektedir. Huntington'un "Medeniyetler Çatışması" tezinin içeriği hakkında kısaca durulması yerinde olacaktır. Huntington, 1992 yılında makale olarak yayınladığı bu tezi, 1996 yılında da "Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden İnşası" adı altında bir kitap halinde yayınlamıştır. Bu eser Batı'daki Müslüman kökenli göçmen nüfustan ve onların sorunlu entegrasyonundan, diğer medeniyetlerin Batı medeniyetine karşı yükselişinden, Batı'da zayıflayan manevi ve sosyal birlikten endişelenen ve korkan kitleler üzerinde oldukça etkili olmuştur (Aydın, 2015: 469). Huntington bu tezinde ulus devletlerin geçmişte olduğu gibi gelecekte de uluslararası ilişkilerde başat aktör olmaya devam edeceğini kabul etmektedir. Fakat Huntington'a göre bahse konu ulus

devletlerin çıkarlarını, çatışmalarını ve ilişkilerinin belirleyen ana hususlar geçmişte olduğu gibi ekonomik ve ideolojik ihtilaflar değil, kültür ve medeniyet alanına giren faktörler olacaktır (Huntington, 2005: 20-21). Başka bir deyişle Huntington'a göre geleceğin çatışmaları sosyal sınıflar veya ideolojik gruplar arasından ziyade farklı kültürlerle sahip halklar arasında vuku bulacaktır. Huntington'a göre burada çatışma konusunda ilk adaylar ise İslam ve Batı'dır (Huntington, 2005: 25-47). Huntington İslam ile Batı arasındaki iktisadi ve siyasi gelişim farklılığını da kültür farklılığı ile açıklayan bir bakış açısını öne sürmektedir. Ona göre İslam toplumlarında demokrasi, serbest piyasa sistemi ve insan haklarının bir türlü gelişmemesinin nedeni onun İslam literatüründeki "Darü'l-harp" kavramına atıfta bulunarak sınırlarının kanla çizildiğini belirttiği ve fanatizm, saldırganlık ve irrasyonellikle bir tuttuğu İslam kültürüdür (Huntington, 2005: 101-105). Huntington'un bu fikirleri özellikle 1990'lı yıllardan beri Batı'da kaleme alınan birçok akademik çalışma ve popüler kültür neşriyatında da savunulmuş veya ima edilmiştir (Aydın, 2015: 472). Huntington'un bu tezi yapı sökülümüne uğratıldığında geçmişin oryantalist bilgi üretim mekanizmasının üç önemli hususu da görülebilir. Bunlardan ilki Batı'nın İslam hakkında bilgi üretirken sadece kendi anlayışına göre seçici davranması ve İslam kaynaklarını tam olarak, İslam'ın anlam dünyası içerisinde değerlendirmeden, kendi çıkarları doğrultusunda manipüle etmesidir. Zira Huntington'un üzerinde durduğu "Darü'l-harp" kavramı İslam toplumlarının Müslüman olmayan toplumlarla ilişkilerinde kullandıkları tek ilişki yöntemi değildir. İslam'da bir de "Darü's sulh" kavramı da mevcuttur. "Darü's sulh" veya "Dar el-ahd" kavramı İslam toplumlarının Müslüman olmayan toplumlarla antlaşmalar yaparak, kendi dini vecibelerine engel olunmaması şartıyla barış içerisinde bir arada yaşamalarına dayanır (Ramazan, 2005: 164; Aydın, 2015: 469). Bu minvalde başta Avrupa ülkeleri olmak üzere Batılı ülkelerde yaşayan Müslümanlar kendi dini kimliklerini koruyarak buldukları ülkeye de sadakat gösterebilir. Aslında "darü's sulh" kavramı İslam toplumlarının kendilerinden olmayan hayat tarzlarını da karşılıklı saygıya dayanarak bilfiil tanımları anlamına gelir (Ramazan, 2005:164-169). Fakat Huntington, İslam'ın bu kavramını görmezlikten gelerek oryantalist bir mantıkla yanlış ve tarafgir bir genelleme yapmıştır (Aydın, 2015: 470). İkinci husus da Huntington'un kullandığı terimlerin Batı toplumunun kolektif anlayış ve bilincinde yarattığı İslam imajı ile alakalıdır. Zira Huntington'un "İslam'ın sınırları kanlıdır" terimini kullanırken "İslam dünyası" yerine "İslam" terimini kullanmasının Batı toplumunun kolektif anlayış ve bilincinde gerek ideolojik gerekse psiko-pedagojik etkileri olmuştur. Çünkü burada kanla ve şiddetle bağdaştırılan sadece İslam dünyasındaki şiddete başvuran Müslümanlar değil, topyekün bir kültür, medeniyet ve din olan İslam olmuştur (Aydın, 2015: 474). Burada yine İslam toplumlarında aslında ekonomik, sosyal ve siyasi nedenleri olan sorunların tek nedeni olarak İslam'ın özünü göstermeye çalışan oryantalist mantık göze çarpmaktadır. Üçüncü husus da aslında ikinci hususla bağlantılıdır. Huntington "İslam'ın sınırları kanlıdır" derken İslam dünyasında yaşanan bütün çatışmaların ve savaşların nedenini İslam'a ve Müslümanların kültürlerine yükleyen bir bakış açısını ima etmektedir. Burada üzerinde durulması gereken husus İslam dünyasında yaşanan kaos ve şiddetin nedeninin gerçekte İslam toplumlarının kültürel kusurları mı yoksa Batılı emperyalist devletlerin iki asırdır İslam coğrafyasında yürüttükleri emperyalist politikalar mı olduğudur. Zira günümüzde İslam dünyasında yaşanan kargaşa ve şiddetin temelleri Batı'nın medenileştirme adı altında uyguladığı sömürge politikalarına dayanmaktadır (Burgat, 2003: 8-9). Kaldı ki Batılı emperyalist devletlerin çıkarları doğrultusunda İslam toplumları üzerindeki kendi kontrollerini sağlamak ve hegemonyalarını kurmak için geçmişte etnik, mezhepsel ve dini gruplar arasındaki dengeyi manipüle ettikleri bir gerçektir (Burgat, 2003: 11). Geçmişteki Lübnan İç Savaşı, Filistin Meselesi ve günümüzde Suriye İç Savaşı bunun en açık örneğidir.

Oryantalistlerin hepsinin birleştiği nokta ise Müslüman halkların kendi başlarına demokrasi ve liberalizmi kuramayacakları ve bu sorumluluğun genelde Batı özelde ABD tarafından üstlenerek onlara demokrasi ve liberalizm getirmesi gerektiğidir (Kumar, 2015:180-181; Sheehi, 2011: 65-68). Zira onlara göre eğer Batı bunu yapmazsa, bahse konu Müslüman halklar, doğaları gereği hızla terörizme yönelecek, hatta 9/11 saldırılarından çok daha ciddi kayıplara yol açabilecek eylemlere neden olabileceklerdir (Sheehi, 2011: 56). Bu söylem başta ABD olmak üzere Batı ülkelerinin Ortadoğu'ya yaptıkları işgal eylemi ve müdahalelerin de ideolojik temelini oluşturmuştur (Kumar, 2016: 184).

5. SONUÇ

Bu çalışmada Foucault'un iktidar ile bilgi/söylem üretimi arasında öngördüğü korelasyonun 19'uncu Yüzyılın başından günümüze kadar geçen tarihsel süreç içerisinde emperyalizm ve oryantalistlik arasındaki ilişkinin açıklanması için kullanılmasına çalışılmıştır. Bahse konu ilişkinin daha iyi anlaşılması amacıyla da Batı'nın İslam toplumları üzerinde tahakküm kurmak için kullandığı

oryantalist söylemlerden “medenileştirme”, “demokratikleşme” ve “terörle mücadele” kavramları üzerinde durulmuştur. Bu minvalde söz konusu oryantalist söylemlerin Batı’nın İslam toplumları üzerindeki emperyalist politikalarını gizleyen ve meşrulaştıran oryantalist bilgi üretim mekanizmasının bir ürünü olduğu görülmüştür. Bu süreç kısaca özetlenirse, öncelikli olarak Batı’daki iktidar elitleri kendi çıkarları doğrultusunda ürettiği bilgi ve söylemler aracılığıyla hem Batı toplumunun kolektif kimlik ve anlayışını biçimlendirmiş hem de bu kolektif kimlik ve anlayışa göre kurgusal bir İslam yaratmıştır. Bu kurgusal İslam ise Batı’daki iktidar elitlerinin kontrolündeki oryantalist bilgi üretim mekanizmasının sayesinde 19’uncu Yüzyılda medenileştirilmesi gereken bir İslam tahayyülüne dayandırılırken, 20’inci Yüzyılın ikinci yarısından sonra, özellikle de 9/11 Saldırılarının akabinde demokratikleştirilmesi ve teröre yatkınlığı nedeniyle kontrol altında tutulması gereken bir İslam tahayyülüne dayandırılmaya başlanmıştır. Bu olumsuz İslam kurgusunun en önemli amacının ise Batı’nın İslam toplumları üzerinde kuracağı veya kurduğu emperyalist hegemonyayı kolaylaştırmak ve meşrulaştırmak olduğu görülmektedir. Burada İslam’ın Batılı iktidar elitleri tarafından kendi emperyalist arzu ve çıkarları için oryantalist bilgi üretim mekanizması aracılığıyla Batı’nın zıttı olarak nesnelleştirildiği de söylenebilir. Başka bir deyişle anılan dönem içerisinde Batı’da bilimsellik adı altında İslam hakkında bilgi üreten oryantalistlerin İslam’ın gerçekte ne olduğundan ziyade Batı çıkarlarına optimal düzeyde fayda sağlayacak şekilde İslam’ın nasıl olması gerektiği üzerine durdukları görülmektedir. Bunun sonucunda ise Batı toplumunda nesnel bir İslam anlayışından ziyade oryantalist bilgi üretimine dayanan, Batılı iktidar elitlerinin emperyalist çıkarları doğrultusunda biçimlenmiş kurgusal bir İslam anlayışının hakim olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Abrahamian, E. (2008). *A History of Modern Iran*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Almond, I. (2010). *History of Islam in German Thought From Leibniz to Nietzsche*, Routledge, Londra.
- Almond, I. (2013). *Yeni Oryantalistler: Nietzsche’den Orhan Pamuk’a İslam’ın Postmodern Temsilleri*, (Çev.:Bahar Çetiner & Talha Can İşseverler), Pinhan Yayıncılık, İstanbul.
- Arı, T. (2008). *Geçmişten Günümüze Orta Doğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, MKM Yayıncılık, Bursa.
- Aydın, S. (2015). *Siyasetin Aynasında Kültür ve Medeniyet*, Kapı Yayınları, İstanbul.
- Ayman, S. (2013). “Reconciliation with the Taliban: Challenges and Prospects”, *The Journal of Security Strategies*, 17: 1-22.
- Azmeh, A. (2017). *İslamlar ve Moderniteler*, (Çev.: Elçin Gen). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bhambra, K. (2015). *Moderniteyi Yeniden Düşünmek: Post-Kolonyalizm ve Sosyolojik Tahayyül*, (Çev.: Özlem İlyas), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Blunt, W. (1975). *The Future of Islam*, Sind Sagar Press, Lahore.
- Bricmont, J. (2006). *Humanitarian Imperialism: Using the Human Rights to Sell Wars*, Montly Review Press, New York.
- Bulut, Y. (2016). *Oryantalizmin Kısa Tarihi*, Küre Yayınları, İstanbul.
- Burgat, F. (2003). *Face to Face With Political Islam*, Tauris, New York.
- Casanova, J. (2015). *İspanya İç Savaşı’nın Kısa Tarihi*, (Çev.: Uygur Kocabaşoğlu), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Chomsky, N. (2010). *Hopes and Prospects*, Penguin Books, Londra.
- Clifford, J. (2014). “Oryantalizm Üzerine”. (Ed: Aytaç Yıldız), *Oryantalizm Tartışma Metinleri* ss.123-145, (Çev.: Ferid Burak Aydar), Doğubatı Yayınları, İstanbul.
- Cryan, D. & Shatil-Piero, S. (2012). *Kapitalizm: Günümüzün Üretim İlişkilerini Anlamak* (Çev.: Melih Pekdemir), NTV Yayınları, İstanbul.
- Çoban, B. (2009). *Geçmişten Günümüze Papalık*, İnsan Yayınları, İstanbul.
- Cuayyıt, H. (1995). *Avrupa ve İslam* (Çev.: Kemal Kahraman), İz Yayınları, İstanbul.
- Demirtepe, M. & Erdoğan, İ. (2013). “Obama’nın Afganistan Stratejisi: Değişim ve Süreklilik”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 17: 49-55.

- Devji, F. (2014). "Islam and British Imperial Thought", (Ed.: David Motadel), Islam and European Empires, Oxford University Press, Oxford.
- El Azmeh, A. (2000). "Oryantalizmin Eklemlenmesi", (Ed.: Asaf Hüseyin) Oryantalistler ve İslamiyatçılar: Oryantalist İdeolojinin Eleştirisi, ss.229-260, İnsan Yayınları, İstanbul.
- Endress, G. (1988). An Introduction to Islam, Edingburg University Press, Edingburg.
- Erdoğan, Ö. (2000). Yahudilik Tarihi: Hz.Musa'dan İsrail'e Yahudilerin Tarihi, Kalipso Yayınları, İstanbul.
- Esposito, L. & Voll, J.L. (2004). Makers of Contemporary Islam, Oxford University Press, Oxford.
- Esposito, L. & Kalın, İ. (2015). İslamofobi: 21'inci Yüzyılda Çoğulculuk Sorunu, (Çev.: İsmail Eriş), İnsan Yayınları, İstanbul.
- Fanon, F. (2013). Yeryüzünün Lanetlileri, (Çev.: Şen Süer), Versus Yayınevi, İstanbul.
- Ferguson, N. (2012). Civilization: The Six Killer Apps of Western Power, Penguin Books, Londra.
- Fontana, J. (2003). Çarpıtılmış Geçmişe Ayna: Avrupa'nın Yeniden Yorumlanması, (Çev.: Nurettin Elhüseyin), Literatür Yayınları, İstanbul.
- Foucault, M. (1999). Bilginin Arkeolojisi, (Çev.: Veli Urhan), Birey Yayıncılık, İstanbul.
- Foucault, M. (2000). İktidar'ın Gözü, Seçme Yazılar 2, (Çev.: Işık Ergüden), Ayrıntı Yayınları, Ankara.
- Foucault, M. (2003). İktidar'ın Gözü, Seçme Yazılar 4, (Çev.: Işık Ergüden), Ayrıntı Yayınları, Ankara.
- Foucault, M. (2000). Deliliğin Tarihi, (Çev.: Mehmet Ali Kılınçbay), İmge Kitapevi, Ankara.
- Foucault, M. (2000). Hapishanenin Doğuşu, (Çev.: Mehmet Ali Kılınçbay), İmge Kitapevi, Ankara.
- Foucault, M. (1993). Cinselliğin Tarihi, (Çev.: Hülya Tufan), Alfa Yayınları, İstanbul.
- Fukuyama, F. (1999). Tarihin Sonu ve Son İnsan, (Çev.: Zülfü Dicleli), Gün Yayıncılık, İstanbul.
- Garthwaite, G.R. (2007). İran Tarihi: Pers İmparatorluğu'ndan Günümüze, (Çev.: Fethi Aytuna), İnkılap Yayıncılık, İstanbul.
- Gerges, F. (1999). America and Political Islam: Clash of Cultures or Clash of Interests ?, Cambridge University Press, Cambridge.
- Göle, N. (2015). Gündelik Yaşamda Avrupalı Müslümanlar: Avrupa Kamusal Alanındaki İslam İhtilafları Üzerine Bir Araştırma, (Çev.: Zehra Cunillera), Metis Yayınları, İstanbul.
- Halliday, F. (2014). "Oryantalizm ve Eleştirmenleri", (Ed.: Aytaç Yıldız), Oryantalizm Tartışma Metinleri, (Çev.: Ferid Burak Aydar), Doğubatı Yayınları, İstanbul.
- Huntington, S. P. (2005). Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması, (Çev.: Mehmet Turhan), Okuyan Us Yayınları, İstanbul.
- Hüseyin, A. & Kureysi, C. (2000). Oryantalistler ve İslamiyatçılar: Oryantalist İdeolojinin Eleştirisi, İnsan Yayınları, İstanbul.
- Ikenberry, J. (2003). "Is American Multilateralism in Decline ?", Foreign Policy Analysis, 1(3): 533-546.
- Kalın, İ. (2016). Ben, Öteki ve Ötesi: İslam-Batı İlişkileri Tarihine Giriş, İnsan Yayınları, İstanbul.
- Kissinger, H. (2011). Diplomasi, (Çev.: İbrahim H. Kurt), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Krauthammer, C. (2002). "The Unipolar Moment Revisited", The National Interest, 23: 5-17.
- Kor, T. (2009). Ortadoğu'nun Aynası Lübnan, İHH Kitapevi, İstanbul.
- Kula, O. (2011). Batı Edebiyatında Oryantalizm-II, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Kumar, D. (2016). İslamofobi: İmparatorluğun Siyaseti, (Çev.: Işıl Alatl), Pınar Yayınları, İstanbul.
- Kurzman, C. (1998). Liberal Islam: A Source Book, Oxford University Press, Oxford.
- Layne, C. (2006). "Theory, History and U.S. Grand Strategy", American Grand Strategy From 1940 to the Present, (Ed.: Christopher Layne), ss: 12-35, Cornell University Press, Londra.

- Leamer, E. (2007). "A Flat World, A Level Playing Field, A Small World After All, or None of the Above? A Review of Thomas L. Friedman's World is Flat", *Journal of Economic Literature*, 45: 83-126.
- Le Goff, J. (2008). *Avrupa'nın Doğusu*, (Çev.: Timuçin Binder), Literatür Yayınları, İstanbul.
- Leffler, P. (2003). "9/11 and the Past and Future of American Foreign Policy", *International Affairs*, 79(5): 1045-1063.
- Lens, S. (2003). *The Forging of the American Empire: From the Revolution to Vietnam; A History of US Imperialism*, Pluto Press, Chicago.
- Lerner, D. (1995). *The Passing of the Traditional Society: Modernizing the Middle East*, Free Press, New York.
- Lewis, B. (1990). "The Roots of Muslim Rage", *Atlantic Monthly*, 266(3): 60.
- Lilla, M. (2006). *Pervasız Dahiler*, (Çev.: Ahmet Ergenç), Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Little, D. (2002). *American Orientalism*, University of North Carolina Press, Chapel Hill.
- Lockman, Z. (2004). *Contending Visions of the Middle East: The History and Politics of Orientalism*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Loomba, A. (2000). *Kolonyalizm Postkolonyalizm*, (Çev.: Mehmet Küçük), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Matthews, T. (2002). "September 11, One Year Later: A World of Change", *Carnegie Endowment for International Peace Policy Brief*, 18 Eylül 2002, Carnegie Endowment for International Peace Association, 145-158, New York.
- McAlister, M. (2005). *Epic Encounters. Culture, Media and US Interests in the Middle East since 1945*, University of California Press, Berkeley.
- Miller, J. (2012). "The Challenge of Radical Islam", *Journal of Foreign Affairs*, 13(2):22-34.
- Morris, I. (2014). *Dünya'ya Batı Neden Hükmediyor: Şimdilik*, (Çev.: Gül Çağalı Güven), Alfa Yayınları, İstanbul.
- Munslow, A. (2000). *Tarihin Yapısökümü*, (Çev.: Abdullah Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Oxtoby, W. & Segal, A. (2007). *Concise Introduction to World Religions*, Oxford University Press, Oxford.
- Öztürk Çoban, E. (2010). *Modern Devlet, Biyoiktidar, Soykırım: Ruanda Örneği*, Adres Yayınları, Ankara.
- Pruett, E. (2014). "İslam ve Oryantalizm", *Oryantalistler ve İslamiyatçılar: Oryantalist İdeolojinin Eleştirisi*, (Ed.: Asaf Hüseyin ve Cemil Kureşi), İnsan Yayınları, İstanbul.
- Racevskis, K. (2014). "Edward Said ve Michel Foucault", (Ed.: Aytaç Yıldız), *Oryantalizm Tartışma Metinleri*, (Çev.: Ferid Burak Aydar), Doğubatı Yayınları, İstanbul.
- Rajan, T. (2002). *Deconstruction, the Reminders of Phenomenology: Sartre, Derrida, Foucault, Baudrillard*, Stanford University Press, Stanford.
- Ramazan, T. (2005). *Avrupalı Müslüman Olmak*, (Çev.: Ayşe Meral), Anka Yayınları, İstanbul.
- Roberts, M. (2011). *Dünya Tarihi: 18'inci Yüzyıl ve Sonrası*, (Çev.: İdem Erman ve Tansu Akgün), İnkılap Yayınları, İstanbul.
- Rodinson, M. (2002). *Europe and the Mystique of Islam*, B.Tauris, Londra.
- Rubin, N. (2014). "Edward W. Said (1935-2003)", (Ed.: Aytaç Yıldız), *Oryantalizm Tartışma Metinleri*, (Çev.: Ferid Burak Aydar), Doğubatı Yayınları, İstanbul.
- Said, W. E. (1999). *Şarkiyatçılık: Batı'nın Şark Anlayışları*, (Çev.: Berna Ülner), Metis Yayınları, İstanbul.
- Said, W. E. (1989). *Oryantalizm: Sömürgeciliğin Keşif Kolu*, (Çev.: Selahattin Ayaz), Pınar Yayınları, İstanbul.
- Sheehi, S. (2011). *Islamophobia: The Ideological Campaign Against Muslims*, Clarity Press, New York..

- Sim, S. & Loon, B. (2010). Eleştirel Teori: Aydınlanmadan Postmodernizme, (Çev.: Akın Emre Pilgir), NTV Yayınları, İstanbul.
- Sharma, S. (2008). "The Many Faces of Today's Globalization: Survey of Recent Literature, *New Global Studies*, 2 (2):2-6.
- Skidmore, D. (2005). "Understanding the Unilateralist Turn in U.S. Foreign Policy", *Foreign Policy Analysis*, 2(3): 207-228.
- Slattery, M. (2012). *Sosyolojide Temel Fikirler*, (Çev.: Ümit Tatlıcan), Sentez Yayınları, Ankara.
- Spurr, D. (1993). *Rhetoric of Empire*, Duke University Press, Durham.
- Stiglitz, E. J. (2005). "The Overselling of Globalization", *Globalization: What's New ?*, (Ed.: Michael M. Weinstein), Columbia University Press, New York.
- Uçarol, R. (2006). *Siyasi Tarih (1789-2001)*, Der Yayınları, İstanbul.
- Tilly, C. (2016). *Avrupa'da Devrimler 1492-1992*, (Çev.: Özden Arıkan), Alfa Tarih Yayınları, İstanbul.
- Wendt, A. (1992). "Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics", *International Organization*, 46(2): 391-423.